

Forsøg til en Afhandling
Om de danstes og norstes Handel og Seilads
i den hedenste Tid,
 af
 Peter Friderich Suhm.

Fntet er almindeligere end at beskrive de ældste Indvaanere af et Land, som grove og barbariske, og følgelig uden Konster, uden Videnskaber, uden Haandværker, og uden Handel og Wandel. Da sligt berettes om de ældste Indbyggere af Italien og Grækerland, saa er det meget mindre at undre paa, at det og skeer om vor Nordens. Forstaaer man herved ikkun en mindre Grad af Kundskab i saadane Ting, end som Efterkommerne have opnaaet, eller og en Ligning imellem mindre dyrkede Lande, som vor Norden i de ældre Tider upaatvibelig haver været, og mere dyrkede paa samme Tider, som Italien, Grækerland, saa er Tretten ophæved, og jeg og de eenige. Men tager man Beskrivelsen i den Mening, at vore Forfædre have været aldeles ukyndige i alle de Ting, som høre til et cultiveret Liv, da kand jeg ey samtykke den, og derfor tænker udi denne liden Afhandling at leggedens Ugrund for Dagen, og at vise, at vore Forfædre have ey nær været saa vilde og barbariske som gemeenligen foregives.

Unskelig var det, om vi havde nogen indfødt Stribent fra den hedenste Tid af, og som var ældre end 700 Aar; thi Runestenerne, nogle faa Vers og Edda lære os saare lidet i denne Post. I Mangel heraf maa man bettene sig af udenlandske Stribenter, og af indenlandske, som vel have levet noget hen i den christne Alder, men

hvis Vidnesbyrd dog ey bør forkastes, heldst udi Historien af det 9. og 10 Sæculo, baade fordi de indeholde ey noget, som i sig selv er utroligt, saa og fordi de grunde sig paa troværdige Mænds Sagn, det almindelige Røgte, og endel til deres Tid overblevne Vers af gamle Pöeter. De allerførste og ældste Indvaaneres Levemaade her i Norden haver uden Tvivl været meget enfoldig, som udi alle andre Lande i Begyndelsen. Deres ringe Antal, og jordens Begroening med Træer haver nødvendig maalt føre med sig, at deres Næring haver alene bestaaet i Jagt, Fiskerie og Fuglefangst, hvilket aitsammen de dog have udbet paa en meget grov og ubehændig Maade imod de senere Tiders Opdagelser at regne. Deres Klæder have været Dyrs Skind, og deres Boltger naturlige Huler i Klipperne, sinaa Hytter og Telter. Ved det de levede adspredte og langt fra hinanden, saa vidste de ey heller af nogen anden Regjerings Maade end den faderlige. Deres tilvørende Mængde, og deraf flydende Nød, maaskee og andre omgrændsende Folk, som allerede havde forladt den naturlige Tilstand, bragte dem dog efterhaanden til at forlade den. Men hvilke Ting de maa takke Nøden og sig selv for, og hvilke de derimod have lært af andre Folk, det er ey muligt nu omstunder at afgjøre formedelst Mangel paa Efterretninger. Dog tænker jeg, at Sprogene kan herudi give nogen Oplysning. Det er en bekiendt Sag, at det danske og tydske er i Grunden eet Sprog, og at de nærme sig mere og mere sammen, jo længer man gaaer tilbage i Tiden. Naar man nu finder Konst-Haandværks- og Handels Ord af eens Betydning og Lyd i begge Sprog, men som ey komme overeens med det latinske, saa maa man troe, at disse nordiske Folk enten selv have opfundet Tingene, som disse Ord betyde, eller i det mindste dog ey faaet dem fra Romerne, fra hvilket Folk de end ellers have bekommet dem. Finder man Ord, som ey komme overeens med det latinske, men som lyde anderledes i vort, og anderledes i de Tydskes Sprog, da maa man slutte, at begge have opfundet de Ting næsten paa een Tid, eller og faaet dem fra tvende adskilte Folk. De Ord, som lyde eens i latinen og i tydsken, synes mig at vise, at vore Folk have havt saadanne Ting i Brug før de Tydske, thi ellers var det rimeligt, at vi havde beteg-

betegnet dem med samme Ord, som de Tydske, saasremt Tingene vare blevne os først bekiendte ved dem. Hvad endelig de Ord angaaer, som lyde og betegne eet i latinen, tydsken og dansken, da er det upaatvibelig, at saavel de Tydske, som vi, have faaet baade Tingene og Ordene fra Romerne, thi at ville paastaae det som er tvertimod, og at Romerne havde faaet dem fra os, det var kun at gjøre sig selv latterlig, og at opofre Sandheden af en utidig Kiærlighed til Fædernelandet.

Det vilde blive for vidtloftigt at opregne alle disse Ord; hvorfor jeg ikkun vil til min Sætnings Besyrelse anføre nogle faa. Af den første Classe ere følgende: *Kjøbmand, Kaufmann, mercator; Handel, Handlung, mercatura; Roer, Steuer-Ruder, gubernaculum; Sko, Schuhe, calcei; Smed, Schmidt, faber; Af den anden: Øl, Bier, cerevisia; hvilket Ord dog Romerne have gjort af det celtiske celia, som maa skee i grunden er samme Ord som Øl; Hest, Pferd, equus; Træ, Holtz, arbor, lignum; en Nøgel, ein Schlüssel, clavis; Af den tredje: Smør, Butter, butyrum; Ost, Käse, caseus; Rarer, Rudern, remi; Og af den fjerde: Vin, Wein, vinum, Skib, Schiff, Scapha, Regiering, Regierung, regimen. Vil man en tilstaae, at de Tydske og vore Forfædre have selv opfundet alle de Ting, som de have andre Navne paa end Romerne, saa kommer det kun an paa, om man kan udlede et Folk, i hvis Sprog disse Ord findes. I det celtiske ere ikkun faare faa Ord, som vise en Lighed med vort Sprog, og de som findes, ere maa skee snarere komne af vort i deres, end af deres i vort; thi det er meget rimeligere, naar man betragter, at Jordens Beboelse er skeet fra Osten af, fra Asien. Det Slavoniske Sprog synes neppe at være saagammelt som vort, i det mindste finde vi Tegnet til vort Sprog i ældre Tider, end de til deres. Der som Sprogene i Tatariet blive nogensinde fuldkommen undersøgte, da troer jeg, at man der snarest skal finde Oprindelsen til disse Ord; thi fra den Kant ere vor Verdens første Beboere upaatvibligen komne. Imidlertid haver vel Noden lært vore Forfædre mange Ting, tilligemed deres Navne. Overalt er det meget rimeligt, at det*

ene Folk just ey haver lært af det andet at bedække sig med Klæder, at søge Skul imod Uveir, at gaae over Floder, at indføre et Slags Regimente, endskjønt de vel kan have med Tiden lært af hinanden Firligheden og Beqvæmligheden udi disse Ting. Men det maa være hermed hvordan det vil, saa viser dog Ordenes Ælde af visse Ting i vort Sprog, at vore Forfædre have havt Huse, Skibe, Agerdyrkning, Gudstieneste, Regeringsform, endskjønt mindre fuldkomne end siden, meget længe tilbage i Tiden, ja for Christi Fødsel, og alle saadane Ting have nødvendig maat føre med sig et Slags Handel, som det dog er ubekendt om, hvorvidt den haver strakt sig. At de med deres egne Skibe have i saa gamle Tider gaaet til andre Lande, troer jeg neppe; men at fremmede Skibe ere komne til dem, og have tilhandlet sig deres Vare, derudi seer jeg ey noget urimeligt, thi udi et andet Skrift, som jeg haver under Hænder, skal jeg vise, at det ey alene er mueligt og rimeligt, men endog næsten nødvendigt, at vor Norden haver været overalt bebyggt og besat med Folk omtrent 1100 Aar efter Syndfloden, hvilket jeg dog ey vil have forstaaet saaledes, at der da haver vrimlet af Indvaanere, eller været ligesaa mange som nu, men kun at hvert Land og De, i det mindste de store, have da havt Indbyggere, og maa skee saa mange, som Landet var i Stand til at føde efter den da brugelige eenfoldige Maade at nære sig ved Jagt og Fiskerie. Naar hertil legges, at Phœnicierne have 6. til 700. Aar for Christi Fødsel seylet til England eller de Cassiteridiske Der, og at Bernsten, som findes i Preussen ved Øster-Søen, haver været Grækerne bekendt, ja i Brug hos dem, 500. Aar for vor Frelseres Fødsel; saa er det ey urimeligt, at der og haver da allerede været nogen Slags Handel i Danmark og Norge, allerhelst Naturen frembød dem Varer uden stor Møye, Fisk, Træ og Huder, og disse Lande ligge ligesaa vel til, som noget andet. Ey heller seer jeg, hvi man skulde ansee vore Forfædre for mere vilde og uvillige til at omgaaes med Fremmede, end de da værende Beboere af England og Preussen. Dog troer jeg ey, at Phœnicierne ere komne til os; thi ellers maatte i vort Sprog og vore Sæder findes noget Tegn hertil; men jeg mener alene

alene, at den Handel, som haver været i Brug hos Folk, der en boede saa meget langt fra os, haver og let kunnet bringe vore Forfædre i Bevægelse og formaae dem til at drive den, i det mindste Indvaanerne i hvert Land imellem sig; med Tiden haver Handelen udstrakt sig til alle tre nordiske Riger, og Landene ved Øster-Søen. Det forstaaer sig, at den første Handel en haver bestaaet i andet end at bytte Varer imod Varer, og stort anderledes blev den en den hele hedenske Tid igennem. Aarsagerne hertil vare, dels disse Landes langt Bortliggende fra andre mere oplyste Lande, dels Luftens og Veirligets Haardhed, dels Indvaanernes Tilbøielighed til Frihed og en omflakkende Levemaade, dels deres store Krigsudtoge som ofte udtømmede Landene for Folk, saa at de saa, der hver gang bleve tilbage, lettelig kunde nære sig paa deres gamle Maade, og endelig Nordens naturlige Ufrugtbarhed, som en uden Konst og stort Arbejde kunde overvindes, hvortil Menneskerne en beqvæmme sig uden Nøden driver dem dertil. Saadan Forfatning udfordrede en nogen ordentlig Mønt, hvorfor og vore Forfædre enten grove den ned i Jorden, eller og smeltede den om til Smykker og Tlenodier, naar de i deres Felt- og Søe-Tog havde udenlands forhvervet sig den.

Dette er altsaa et almindeligt Begreb om de gamle Danstes og Norskes Handel, som jeg nu i Særdeleshed ved paalidelige Vidnesbyrd vil søge at bevise efter Tidens Folge, saa vidt det er muligt. Jeg vil en her tage min Tilflugt til Herodoti Hyperboreer, ved hvilke den fortreffelig lærde Bayer haver vist, at der en bør forstaaes andre end de Græker, der have boet i Thracien, en heller til Diodori Siculi Hyperboreer, som jeg er overbevist om, at have opholdt sig i Britannien. Derimod agter jeg at betiene mig af det de gamle berette om Britanniernes og Germaniernes Levemaade; thi det er en urtmeligt, at vore Forfædres haver næsten været ligedan, heldst som de sidstes, og naar man i saa gamle Tider en finder noget udtrykkeligt om os selv, saa maa man htelpe sig frem ved Slutninger at drage af de omgrændsende Folkes Levemaade.

24 Forsøg til en Afhandling om de Danske og norske

Om Britannien og dens Indvaanere skriver *Cæsar de bello Gallico* l. 4. c. 20. at de Galliske Ridsmænd, som besøgte Britannien, kom ey videre end paa Søe-Kysterne, saa at det inderste af Landet var aldeles ubekendt c. 24. at Britanniernes Krigsmagt bestod i Fodfolk, Rytterie og fornemmelig i dem, der sigtede paa Bogne c. 25. at Romernes Skibe forfærdede disse Barbarer baade ved deres Skikkelse, saa og Marers Lyd, endskjønt det dog af l. 3. c. 9. synes, at de selv have havt Skibe, hvilke ventelig have været smaa og platte, ligesom de Galliske. c. 27. At Britannierne, efterat de vare overvundne, gjorde Fred med ham, og gabe ham Gisser, hvilken de dog c. 30. strax brøde, da de mærkede at Romerne manglede Proviant. c. 35. At de havde Huse, som han dog ey beskriver, hvorledes de vare bygde. l. 5. c. II. at de tilforn havde ført inbyrdes Krige sammen under smaa Kongers Anførsel, men at de ved Romernes Ankomst foreenede sig med hinanden for at gjøre fælles Fiende Modstand. c. 12. Deres Tal var meget stort, og deres Huse, som vare mange, næsten bygde paa sin Gallisk; De betiente sig af Jern og Kobber efter Bægten i steden for Penge. Tin og lidt Jern fandtes i deres Land, men Kobber førtes anden steds fra. Alt Slags Træ, fandtes der ligesom i Gallien, undtagen Bog og Bran. c. 14. De som beboede Kent, vare mest slebne, saa at der ey var stor Forskiel imellem dem og Gallierne, og laae alt deres Land ved Søen: Men derimod var det rart, at de som boede inde i Landet, saae, og levede de mest af Mælk og Riis, og bedækte sig med Skind. Alle Britannier farvede sig blaa i Ansigterne med en vis Ur. De ragede og Haaret af over alt paa deres Legemer, undtagen paa Hovedet, hvor de bare det meget langt, og over Læberne. De havde imellem sig tit til tolv Røner tilfælles, og mest de, som vare hinanden nærmest beslegtede. c. 18. De befæstede sig med meget spidse Pallissader, og saadane havde de slaget langs Themsen, for at gjøre Cæsar Overgangen vanskelig. c. 21. Ved en Britannisk Bye forstodes en Skov af vanskelig Tilgang, som var omgiven med en Vold og Grav, og hvor Mennesker og Dværg i Krigs-Tider toge deres Tilflugt; Saadan en Bye havde Cassivellaurus, deres fornemmeste Konge, ey langt fra Them-

Themsen, paa hvilket Sted endeel nyere Lærde mene, at London siden er bleven bygt af Romerne. Diodorus, som skrev ifkun nogle faa Aar efter Cæsar, Beskriver l. 5. c. 21. Britannien og dens Tilstand næsten ligesom han, undtagen, at han legger til, at deres Huse ifkun vare af Træ og Straa, at de ey tørskede mere Korn af Gangen, og lavede mere Brød, end de behøvede til hver Dag, og at de som beboede det For-Bjerg Belerium, hvor Tinnet fandtes, vare formedelst Omgang med fremmede Ridsmænd de mest Oplyste. Disse førde Tinnet over til den De Vectis, hver Ridsmænd fra Gallien klobte det af dem, og derfra førde det til Udlobet af Rhone, hvorfra det siden blev udspredeet i Verden. Strabo, som skrev noget efter Christi Fødsel, beretter l. 4. p. 305. &c. at den største Del af Britannien var endda i hans Tid bevoret med Skov, at den frembragte Korn, Guld, Sølv, Jern; at Skind, Slaver, og de bedste Jagt-Hunde desuden fortes ud af den, at dens Indvaanere vare meget høiere og førere end Gallierne, men ey af saa lyse Haar, og desuden slette til Fods; Endeel af dem vare end mere barbariske end Gallierne, saa at de ey engang vidste at lave Ost, endskjønt de havde Mælk nok; Den Bold, hvormed de omgave deres saa kaldte Byer, bestod ifkun af nedhugne Træer; Vidser udziiede de med Elphenben, Klæder, og Kar af Rav og Glas fortes til dem fra Gallien. Mela, skrev omtrent 45. Aar efter Christi Fødsel: Han beretter l. 3. c. 6. at de, som boede længst inde i Landet, vare meget grove, og levede næsten alene af Fæ-Drift, og at alle Britannier vare meget tilbøyelige til at føre Krig med hinanden. Aar 77. skrev Plinius sit store og udødelige Værk om natural Historien. Derudi vidner han l. 4. c. 30. at Britannierne betiene sig af Stibe sammenflettede af Ris og Dvister, og beklædte med Huder. Tacitus, som skrev omtrent Aar 100. ophøyer i Agricolaë Liv og Levnet c. 12. Britanniernes Tapperhed meget; men taler derhos om deres indbyrdes Uenighed, og at de, som endda ikke, eller ifkun nyligen, vare undertryngne af Romerne, vare meget vilde og upolerte; Landet havde Overflødighed af Korn og alle Slags Metaller. Hvad senere Skribenter mælde om Britannien, vil jeg ey her an-

26 Forsøg til en Afhandling om de Danske og Norske

føre, saasom Landet og dets Indvaaneres Skikke bleve Efterhaanden gandske forandrede ved Romerne. Af det hidindtil anførte sees ellers, hvor stor Forskiel der er imellem Britanniens da og nu værende Tilstand, hvoraf man rimeligt kan slutte, at vor Norden haver i de Tider aldeles ikke været i bedre Tilstand end Britannien, om endog i saa god; thi Phoenicier og Gallier handlede paa det sidste Sted, og forbedrede derved dets Indbyggerses Sæder. Man sees ellers og af denne Fortælling, hvor tillig Bergværker have været bygde i Britannien, og endskiønt vor Norden haver i senere Tider og vist at indeholde mange Metaller, saa sees jeg dog intet, som kan bevæge mig til at antage nogle Svenskes Mening, at Bergværker have allerede været i Drift i Norden ved Christi Tider, allerhelst da alle de brugelige Bergs Ord forraade ved sin Lyd deres Tydske Herkomst, og man ey haver mindste tilforladelig Efterretning om, at Bergværker have været i Gang i Tydskland for i det 9. og 10 Sæculo. Det er ellers mærkeligt, at de gamle Britannier brugte Skibe af Ris og Dvister, og bedækkede med Huder, og at Saxer og Jyder havde i det femte Sæculo endda ey andre, hvilket viser, hvor langsom Skibsfarten, og folgelig ogsaa Handelen haver her i Norden tiltaget. Beskaffenheden af de saa kaldte Britaniske Byer viser og, hvad Begreb man kan gjøre sig om Sigtuna, Lethra og flere Stæder, som da siges her at have været i Flor; endskiønt jeg derfor ey just paastaer, at de have aldeles lignet bemelte Britaniske Byer, men ikkun at de have været slette og af ringe Betydenhed.

Undersøger man Tydsklands Tilstand paa de Tider, da finder man at den endda haver været uslere end Britanniens, og som bemelte Land ligger os saa meget nærmere end hint, saa kan man meget snarere slutte vor Nordens da værende Beskaffenhed af den Beskrivelse, som Skibentere gjøre over Tydskland, end over Britannien. Cæsar i Historien af den Galliske Krig l. 6. c. 21. &c. beretter, at de Tydske hverken havde Druides, det er Præster, ey heller ofrede som Gallierne. At de ingen andre Guder havde end Solen, Maanen

og Vulcanus, det er Jlden, luttet Ting som faldt dem i Ønnene. De forde et haardt Levnet, giftede sig meget silde, og gjorde en andet end at jage, og øve sig i Krigs-Sager; De fleste af dem levede af Mælk, Ost og Kiød; De lagde sig en efter Agerdyrkningen, og havde en heller visse udmaalte Jorder, men vandrede hvert Aar om fra et Sted til et andet; hvert Folk havde om sig en anseelig Strækning af øde og ubeboet Land; Det ene Folk røvede og plyndrede stedse paa det andet, men imod Fremmede og Reysende vare de meget Gæstfrie og Høflige. Saaledes beskriver Cæsar Germanernes eller de Tydskes Sæder at have været i hans Tid, hvilket en kan gve os Anledning til at troe, at de synderlig have drevet Handel og Vandel. Det eeneste som giver nogen Formodning, at de i det mindste have byttet Vare mod Vare, er deres Gæstfrihed. Endel nyere Tydske ere meget vrede paa Cæsar, fordi hand siger, at deres Forfædre hverken have havt Præster eller Offer, og søge af senere Skribenter at bevise, at hand herudi mærkeligen haver vildfaret; men naar iagttages, at Cæsar ikkun kjendte den yderste Randt af Tydskland, og at hans Ord en bør forstaaes uden om de Tydske, der boede ved Rhinen, saa meger jeg, at hans Beretning gandske vel kan forsvares, og at de have i senere Tider faaet disse Indretninger fra Gallien, da Romerne der forfulgte og ødelagde Druides; Thi at de, der boede længere ind i Tydskland, saa og vore Forfædre, jo allerede i Cæsars Tid have havt Præster, og brugt Offer, er en Sag, som en kandtages i Tvivl. Ellers synes dette ligesom at vise, at de nordtge Tydske og vore Scandinaver have i saa gamle Tider været mere slebne end de sydtge Tydske, hvilket er en Sag, som jeg dog en alt for meget vil paaastaae, saasom udførlige og sikre Efterretninger dertil mangle mig.

Diodorus l. 5: c. 23. taler om den De Basilea, (hvilket er efter mine Tanter en Skriver-Feyl, og bør hede Baltia,) og at der alene findes Bernsten, hvilket sidste tydelig viser, at han her haver villet tale om Preussen, men haver ved urigtig at ansee Pythæ Beretninger blandet Tingene sammen, og henført Bernstens Fangsten

til vort Danmark eller Baltia, saa kaldet af det Ord Belt, hvormed hos os endnu betegnes det store og lille Belt, og hvorefter Østersøen og kaldes mare balticum, hvilket Ord, tilligemed flere næsten af samme Alder, viser baade vort Folks og Sprogs Ælde. c. 32. berettes, at de Tyske, som boede længst mod Nord, vare mest Vilde, saa at de endog sagdes at æde Mennesker, hvilket dog efter mine Tanker er en Fabel, og maaskee kommet deraf, at de ofrede til Guderne endel af deres Fanger, hvilket man ey kan nægte; Der siger han og, at Cimbrerne boede, et stridbart, røverisk og stolt Folk.

Strabo l. 7. p. 446. vidner, at de Tyske levede mest af Jæ-Drift, vankede omkring, lagde ingen Bind paa Agerdyrking, og boede i ringe Hytter. Han vidner og, at mangel af dem flyede for Romernes Overmagt Nord efter, hvoraf jeg slutter, at vor Norden haver da maaskee faaet nogenlunde erstattet det store Tab af Folk, som det tilforn havde lidt ved Cimbrernes Udtog, om hvilket Strabo handler p. 449. &c. Efter hans Sigende beboede de endda i hans Tid deres gamle Land; De havde Spaae-Øvinder, som derhos ofrede Fangerne og spaaede af deres Indbolde. Strabo tilstaaer ellers med en ulignelig Oprigtighed, at alt, hvad som laae længer borte end Elven, var ham ikkun lidet bekiendt. Mela l. 3. c. 3. forestiller de Tyskes Levemaade ey mere fleben end de hidindtil anførte Skribentere, ja legger endog til, at de aade raadt Kød. c. 6. siger han, at Scandinavia var baade den største og frugtbareste af alle de Der, som laae i Sinu Codano. Ved Scandinavia bør uden Tvist forstaaes Slaane, og dertil grændsende Lande, hvilke Romerne af Vildfarelse holdte for en Ø. Plinius l. 4. c. 27. taler om en Ø ved Navn Rautonia, hvor efter Timæi Sigende Bernsten skal findes. Denne Øs Navn haver megen Overeensstemmelse med den Flods Eridani, hvor og efter Herodoti Beretning Bernsten fandtes. Den fortreffelig lærde Bayer finder dette Navn igien i den Flod Rhodon, og overalt kan der ey tvivles paa, at jo Preussen forstaaes hver gang Bernsten nævnes. Denne Sten har ellers
efter

efter al Anseende været et af de fornemste Midler som har bevæget de nordiske Folk til Handel, saasom de sydlige satte stor Pris paa den, og betalte dem derfor anseeligt med Varer. Paa samme Sted taler og Plinius om den De Baltia, som Xenophon Lampfacenus efter hans Sigende kalder den, da Pytheas derimod kalder den Basilea. Da nu Pytheas haver levet omtrent 250. Aar for Christi Fødsel, og Herodotus over 400, saa viser alt dette, at vor Norden meget vel haver kunnet være beboet paa den Tid, jeg sætter, som og at Cimbrerne have draget ud fra den, hvilket og alle gamle Skribenter eenstemmigen vidne, hvoraf følger, at baade Tiden, disse Lande have været beboede i, saa og Folke-Mængden gandske vel tilfiede, at man kan slutte, at der allerede ved Christi Tider her haver været drevet nogen Handel. Alt dette viser og tydelig, at om endel af vore og de Svenske Skribenter have vildfareet i alt for ti ig at tillegge vor Norden Beboere; saa haver en heller Dalin og hans Efterfølgere fareet mindre vilde i at tillegge den Indvaanere alt for sildig. Udi samme Capitel beretter og Plinius, at Hilleviones, som ikkun beboede en Deel af Scandinavien, havde 500. pagos, det er districter, hvilket viser, at disse Lande vare da temmelig folkerige. l. 37. c. II. handles udførligen om Bernstenen, og berettes efter Pytheas, at de som toge den, solgte den til Teutonerne, hvilke Mela l. 3. c. 6. lader beboe Scandinaviam; følgerig dreves her Handel med Bernsten 250. Aar for Christi Fødsel. Udi Plinii Tid førtes Bernstenen i Mængde til Pannonien og derfra til Italien.

Men af alle gamle Skribenter giver ingen os udførligere og bedre Efterretninger om Tydskland og vor Nordens gamle Tilstand, end den fortreffelige Historie-Skriver Tacitus udi hans Germania. Han beretter, at Tydskland var endda i hans Tid meget tilbored med Skov; at Indvaanernes største Rigdom bestod i Ovæg; at der endda en var fundet Sølv og Guld, og at de en heller satte nogen Pris derpaa, undtagne de, som boede Romerne nærmest, hos hvilke endogsaa Romerske Pengæ vare gængse: da derimod de længre borte boende alene byttede Vare imod Vare. At de og havde

Mangel paa Jern, viste den Sparsommelighed, hvormed de benyttede sig af dette Metal i deres Krigsbaaben. Hjelmer vare næsten ubrugelige hos dem. Deres Styrke bestod i Fodfolk. Præsterne vare snart i større Ansæelse hos dem end Kongerne, som mere regjerede ved at give Exempler, end ved at befale. Til Guderne ofredes undertiden Mennesker. Tæmpler og Billeder vare ey i Brug hos dem, men Lunde og Skove bleve indviede til Guderne. I hvert distrikt vare Dommere, som mundtlig skiftede Ret imellem dem. I alle Forsamlinger vare de stedse bevræbuede. Dersom et Folk længe havde Fred, saa ginge de fornemste og stridbareste ud, og søgte Krigen i fremmede Lande. I Freds-Tider gik de vel noget paa Jagt, men bortdrevne dog deres meste Tid med Søvn, Mad, Drikke og Lediggang; thi Qvinderne forestode alle Ting, saavel inden, som uden Husene; De havde ingen Byer, ja boede ey en gang sammen, men hver Slægt for sig; Alle Husene vare af Træ uden mindste Form og Stikkelse; De havde og Huler i Jorden bedækkede med Møg, hvor de forvarede deres Proviant, og selv havde et sikker Tilflugts Sted, naar fiendtlig Indfald skeede; Deres Klæder bestode gemenligen i Kapper, som vare sammenhæftede med Hægter, og i Mangel deraf med Torne; De rigeste alene havde Körtler, som sadde dem gandske tæt om Livet; De som boede nærmest Rømerne, brugte ey meget at klæde sig i Skind, men de som boede længer bort, desto mere; Qvinderne vare klædte ligesom Mændene, undtagen, at de mere brugte Linnet, og udzirede det med Purpur. De paalagde de nærmeste Venner og beslægtede at hævne hinandens Mord, men det kunde og let forsones med et vist Antal af Qvæg. Deres Drik lavedes af Bng, og derudi holdte de ingen Maade, men drukte som oftest til Overflodighed; Deres Føde var ringe, et Stykke Vildt, sur Mælk, Æbler; De alene, som boede nær Rømerne, drukte Vin. Til Lærning-Spil vare de saa overmaade hengivne, at de tilsidst, naar de havde spilt Altting bort, satte sig selv paa Spillet, og lode sig godvilligen binde og bortføre som Slaver af dem, der vunde; Men det var dog ligesom de skammede sig ved saadane Trælle; thi de solgte dem til andre Folk. Trællene holdtes ey meget

get haardt hos dem, og havde hver sit Stykke Jord, hvoraf de ikkun maatte give en aarlig Afgift til deres Husbønder, som dog kunde slaae dem ihjel uden derfor at straffes, hvilket med alt det skeede fielden. Paa Agerdyrkingen lagde de en nogen synderlig Vind, og byttede hvert Aar Jorden om. Deres døde brændte de, og kastede Høye op over dem. Cimbrerne behøvede endda i hans Tid deres gamle Land, men de havde intet af deres forrige Storhed til overs, uden Røgtet alene. De Sneviske Nationer tilbade den Gudinde Hertha, det er Jorden, som havde paa en De i Oceano en til sig helliget Skov. Gothuni, hvilke boede bag ved Marcomanner og Quader, og som det synes i Slesien, grove Jern ud af Jorden, og bleve derfor anseede med Foragt. Suiones, det er de Svenske, boede ved Oceanus, og vare en alene talrige og stridbare, men endog mægtige til Søes. Deres Skibe havde to Stævne af een Bygning, saa at de overalt kunde legge til. De brugte en Sejl, men Arer, dog uden noget vist Antal og Orden, men roede snart med dem paa een, snart paa een anden Side. Deregeredes af en Konge, hvis Magt var uldskrænket. Ætysi, som i Skikke og Dragt lignede Sueverne, og som og dyrkede den Gudinde Hertha, boede paa høyre Side af det Sueviske Hav. De dyrkede Jorden med større Flid end de andre Tydske. Hos dem fandtes Bernsten, hvilken de solgte til Fremmede, saasom de selv en brugte den. Hos Suiones boede Sitones, hvilke beherskedes af et Fruentimmer. Fenni, som boede længst borte, levede af Urter, klædte sig med Skind, og laae paa Jorden. Deres Pile havde Spidsen af Sten, i stedet for Jern, og nærede de sig mest af Jagt. Saavidt Tacitus, hvis Beskrivelse over de gamle Tydskes Levemaade jeg ingenlunde tvivler paa i de fleste Ting jo og at passe sig paa bore da værende Forsædres. Altsammen viser, at disse Lande have endda ligget meget øde, og at Folke-Mængden, Handel og Vandel haver været saare liden. Vil nogen herimod indvende, at man dog finder, at de Krigshære, hvormed disse Folk fra Tid til anden angrebe Romerne, have været talrige og stærke, da svarer jeg hertil trende Ting: Forst bør man en strax antage det største Tal for det rigtigste, saasom man ofte finder, at de oprigtigste og best underrettede gamle

Skri.

Sribenter have et mindre Antal end andre Sribenter, der ere mere hengivne til det forunderlige; For det andet: maa iagttages, at i saadane Felttoge gif undertiden et helt Folk ud med Roner og Børn, og som oftest det halve; Og endelig for tredje: Maa man ey troe, at naar der nævnes Cimbrer, Gother, Teutoner, disse Sværme da have bestaaet af eet saadant Folk alene; nej! de havde enlang Ven at drage, inden de kom til Italien og Gallien, og toge derfor undervejshjælp sig alt hvad dem forekom. Det er derfor ey at undre paa, om deres Mængde til sidst voredede op til 2 ja 300000 Mand, thi vor Norden, Tydskland, Polen, Ungern, Rusland ere saa store og vidtloftige Lande, at deraf let og ofte kunde bringes saa mange til veje, uden derfor gandske og aldeles at blotte dem for Fjender, i hvor ubeboede man end vil forestille sig dem efter Rime- lighed; thi nogle gaae gandske vist paa den anden Side meget for vidt, naar de forestille sig vore Forfædres Tal og Leveemaade, ligesom de nu værende Grønlanderes. Tacitus giver ingen Anledning til at tænke det om noget Tydsk Folk, med mindre det skulle være være om de af ham sidst omtalte Fennis, af hvis ene Gren Lapperne endnu i denne Dag leve uslere end noget andet Europeisk Folk. Det er ellers mærkeligt hvad han beretter om Æthyis, at de vare flittigere Agerdyrkere end de andre Tydske, hvilket kan give stor Formodning til at troe, at samme ædle Kunst ey heller haver været paa de Tider aldeles ubekendt her i Norden. Deres Navn, som tydelig er af vort Sprog, viser, at det udi de Tider haver i Grunden været det samme, som nu, thi man maa ey troe, at Æthy kaldte sig da selv saaledes, ligesaa lidet som nu. Vore gamle Sagar kalde deres Land *Estland*. Siden de Svenske havde da ey alene Skibe, men vare endog mægtige til Søes, saa er det ey at tvivle paa, at jo de Danske og Norske ogsaa have havt Skibe; skönt det herudi haver med de første ventelig ey havt meget at sige; thi ellers havde Tacitus ligesaa vel kunnet give Underretning om dem, som om de andre, allerheldst de laae ham nærmere. Men om de Norske veed jeg ey, om man kan sige det samme, siden de ligge saa langt borte, og deres Land haver alerede under det Navn *Nerigon* været den ældre Plinio bekendt, og jeg ey heller

tvivler paa, at jo de gamle have forstaaet ved det hos dem saa bekiendte navn Thyle, hvis Lyd endnu er tilovers i det norske Landskab Thile-Marken.

Noget efter Taciti-Tid, er den i vore Historier saa bekiendte Othin kommen ind i Norden, hvilket er en Sag, som en her land undersoges. Denne Mand har efter den Underretning, som gives om ham i Heimskringla og Edda, forandret mange Ting her i Norden, særdeles i Guds Tjenesten og Krigs-Konsten. At Ploug og Uger haver allerede været bekiendt i Sverig ved hans Ankomst, lærer Heimskringla os T. I. p. 5. og anfører til Beviis den gamle Pöet Brage. Efter p. 6. opbygde han ved gamle Sigtuna et Afguds Tempel, som maaskee haver været det første her i Norden. p. 8. siges han og at have eiet et Skib kaldet Skidbladner, hvilket tilligemed Taciti Vidnesbyrd er nok for at beviise Skibes Velde hos os. Men naar p. 10 fortællles, at hver Mand i Sverige gav Odin for hver Næse en Penge, da veed jeg en om man herudi kan sætte Tro til Skribentens Beretning; thi at vore Forfædre sloge da selv allerede Penge, det er en Sag som er lettere sagt end beviist, allerheldst ingen af dem nu omstunder kan fremvises, og en heller kan man troe, at fremmede Penge vare paa de Tider her i saadan Mængde, som hertil synes at udfordres, fornemmelig siden Søe-Roverie, heldst paa de rige Lande, endda en var ret kommet i Gang; thi ved Søe-Roverie i Øster Soen skulde vore Forfædre da en legge sig ret mange Penge til gode. Da Freyr den anden efter Odin sad paa Thronen i Sverige var efter p. 12. der saa god Fred og tilligemed saa frugtbarre Aar, at det blev til et Ordsprog, og Freyr derfor siden dyrket som en Gud. Denne Regent bygde et Afguds Tempel i Upsala. p. 13. tales om en Skat, som gaves i hans Tid af Undersaatterne, og som bestod i Guld, i Solv, og i Kobber-Penge. Dette synes dog ligesom at bekræfte det forrige, at der da allerede sloges Mønt her i Norden, hvilken dog i saa Fald alene haver bestaaet af Kobber; thi her nævnes ikkun Guld og Solv, og en Guld-og Solv-Penge. Men her foresalder atter et Spørsmaal, hvor disse Metaller ere komne fra?

34 Forsøg til en Afhandling, om de Danske og Norskes

Jeg mener ved Søeroverte og Handel. Andre vilse maaskee heraf slutte, at vor Nord haver da allerede havt Bergværker, i det mindste Kobber. p. 14. tales om saadan en Overflødighed af Mied, at der udi et Siæstebud var et Kar mange Allen høyt fuldt deraf. Paa samme Sted tales og om Svaler omkring Husene, og om Huse af to Lofters Høyde, hvilket viser, at Husene da allerede begyndte at blive noget anseelige, i hvor eenfoldige man end vil forestille sig dem tilforn at have været. Mied er ellers en meget gammel Drik her i Norden; thi Odin lover allerede de Salige den i Valhalla. Dersom man kunde overtale sig til at troe, at Havamal er skrevet af Odin, som gemeentligen foregives, saa havde man et smukt Bevis, at vore Forfædre ey have været saa vilde, som man forestiller sig dem i de Tider; thi bemelte Skrift indeholder mange smukke moraliske Tanker. Men tvende Ting forhindre mig at troe, at Havamal er saa gammel, først at derudi tales om Runer, hvilke efter mine Tanker ey ere blevne bekiendte i Norden før længe efter Odin, og dernæst, at Stilen synes mig at være alt for ny, og alt for meget at nærme sig til den som bringtes i det niende Sæculo, for at kunne være 700 Aar ældre. Alt det hidindtil af Heimskringla anførte er efter mine Tanker skeet i det andet Sæculo, og mest i Sverige; thi i Mangel af anden Chronologie regner jeg hver Konge, som Sturlesson nævner, at have regieret i 25. Aar, forstaae, naar Sønnen haver efterfulgt Faderen, og altsaa fire Regjeringer i hvert Sæculo. Paa samme Maade vil jeg nu og betragte hvad som imidlertid er hændet i Danmark, ey efter den Orden som Torfæus giver os af de danske Konger, men efter de Beretninger som Saxo fortæller om dem; thi endskjønt hans Følge af Konger duer lutet, saa er dog efter mine Tanker alt hvad han anfører om vore Forfædres Skikke og Sædvaner af største Troværdighed, hvorfor jeg og frit betiener mig af ham i denne Underretning om vore Forfædres Handel og Oeconomie, hvilket sidste jeg med Villie legger til, saasom jeg allerede haver anført, og endnu agter at anføre endel derom, efterdi man af den kan gøre Slutninger om Handelens Beskaffenhed, som dog stædse skal her blive mit fornemste Øyemærke, saasom denne korts Afhandling egentlig ikkun

skal give Oplysning derom, og ey om Oeconomien; hvorfor jeg om denne ey indfører mere en som uforbigængelig er fornødent til at forstaae den anden. Men nu at komme til Saxo, da beretter han p. 5. om den danske Konge Skiold Odins Søn, at han var en stor Jæger, og udi sin Ungdom dræbte en Bjørn. Er dette skeet i Danmark, da er det iblant mange andre Beviser og eet, at Danmark da haver været langt mere tilvokset med Skov end nu, og ey nær saa meget dyrket; thi nu er umueligt at finde andre Bjørne der, end de som holdes for Lynst. De som bestandig ophøye de forrige Tider for de nu værende, ville vel ey give mig herudi sønderlig Bisald, og beraabe sig paa adskillige Egne, heldst paa Hederne i Jylland, hvilke efter deres Tanker tilforn have været dyrkede, men nu ligge øde fra den sorte Pest af, som indfaldt Aar 1350, og som faaer Skyld for al den Aftagelse, som mange mene at finde her i Norden. Men det er mærkeligt, at Saxo, som skrev Aar 1202, allerede og haver klage over, at Landet tilforn haver været mere bebygget og dyrket end i hans Tid, og tilskrevet p. 160. denne Aftagelse Longobardernes Udtog af Danmark, som gemenligen sættes at være skeet i det fjerde Sæculo, og som saa meget mindre haver kunnet gøre nogen Forandring her i Riget, som de aldrig ere dragne ud herfra, og aldrig have boet her. Men saa vidt gaar Menneffernes Ufornøielighed, at de for at ophøye de gamle Tider over dem, de leve udi, tage deres Tilflugt til Fabler og Opdigtelser. Dersom Danmark haver i det fjerde Sæculo haft saa herlig en Anseende, da er det underligt, at Tydskland kun 300 Aar tilforn haver dertimod seet saa øde og skrælsom ud, ja endog ey stort forbedret sig i nogle hundrede Aar efter det fjerde Sæculum, som troværdige Stribenter vidne. p. 6. beretter Saxo om Skiold, at han aldeles affkaffede den Tilladelse, som Herret hidindtil havde havt at frigive deres Slaver, og det fordi en af hans egne Trælle havde staaet ham efter Livet. Det almindelige Beste maatte da vige for privat Hævn; thi jo mere Slave-Standen er udbredt og streng, jo mere hindres Menneffernes Tillagelse. Paa den anden Side viste han sig meget naadig, i det han betalte alle sine Undersaatters Gjæld, hvilken Omstændighed viser, at de imellem sig

36 Forsøg til en Afhandling om de Danske og Norske

have drevet Handel. Efter Snorronis Vidnesbyrd p. 5. skal Skiold have bygget Lethra, om hvilken der er stor Tvist, enten det alene har været Kongernes Bolig, eller tilligemed en Stad. Jeg mener at Skiold haver først bygt det til en Baaning for sig; men at der sid n i Tidens Længde ere bygde flere Huse til, saa at Lethra derfor gik derne kan kaldes en Stad efter de Tidens Maade; Thi det er ubegribeligt, at Konger, i hvor eensfoldig man end vil forestille sig deres Levemaade, kan længe boe paa et Sted, uden at der sætte sig endel Folk ned, og følgeligt ogsaa bygges Huse, allerheldst da vore gamle Konger holdte mange Strids- eller Hof-Folk, som stedse maatte være om dem.

Om Fridleif Skiolds Søn beretter Saxo p. 67. at han skal have gjort anseelige Tog til Irland, saa og et til Britannien. Kunde man lide paa denne Beretning, saa var det let heraf at slutte, hvor vidt Skibsfarten, og nogenlunde hvor vidt Handelen da strakte sig; Men da jeg i gode og tilforladelige udenlandske Skribenter ey finder, at de nordiske Folk have ret for Alvor begyndt deres Sø- og Koberie for imod Slutningen af det fjerde Sæculo, saa drister jeg mig ey til at sætte Troe til Ting, som i sig Tilfælde skal være skeet i det andet Sæculo efter min Tids Regning, og efter Saxonis og Torfæus endog noget for Christi Fødsel.

Om Frode Fridleifs Søn anfører Saxo end da langt større Krigs-Toge, for saa vidt de skal være skeete over vester Havet, om hvilke jeg ey haver bedre Tanker end om de forrige. De derimod, som bliv indend Øster-Søens Grændser, ere ey saa utrolige. Saxo taler ellers ofte i denne Konges Tid om Guld- Arbeide, hvilket viser, at de Tider dog ey have været saa aldeles blottede for Konster, som mange indbilde sig; thi at Saxo herudi haver berettet Sandhed, derpaa tvivler jeg aldeles ikke, baade fordi arbeidet Guld findes undertiden i disse Lande i Jordan, og hvorpaa Arbeidet temmelig tydelig synes at vise, at det er forfærdiget her, saa og fordi de Islandiske Sagar komme overens med Saxo om denne Konsts Velde her i Norden. Desuden er det bekendt, at Gallier og andre nordiske Folk længe tilforn smykkede sig

sig med Guld Klæder og Ringe. Men Guldet selv tvivler jeg derimod aldeles ikke paa, at de jo have faaet Udenlands fra, dels ved Sø-Roverie, dels ved Handel. p. 85. anføres endel Love, som denne Frotho skal have udstædet. De ere mest militariske, men vise dog, saafremt de ere rigtige, at Orden og Skik bleve efterhaanden indførte. Endel af dem synes at vise, at Undersaatterne maatte da, som længe efter, selv udrede Stibene, hvilket og kommer mere overeens med en Tings første og eenfoldige Begyndelse, end den hos mere oplyste Nationer saavel tilforn som nu brugelige Skik, at Regieringerne selv holde Stibene. Der synes og da at have været overmaade stor Tryghed, og Sikkerhed for Tyverie, hvilket end mere stadfæstes ved den Fortælling, som anføres p. 92. og 95. om Guld-Arimbaandene. Dog dette synes næsten at være alt for poetisk. Men om ikkun noget deraf er rigtigt, saa kan det ey andet end meget have befordret den indvortes Handel. De Love derimod som vilde, at alle Trætter skulle afgjøres ved Tvelamp, og som forbød Pant, have ey andet end meget maalt standse Handelen og al rolig og fortrolig Omgang. p. 88. anføres en underlig Lov, nemlig, at enhver skulde kjøbe det Fruentimmer som han vilde giftes med, saa at det deylige Kion den gang var en Part af Handelen. Dog denne Lov, i hvor sølsom den end kan synes at være, var meget i Brug hos de gamle. At Beyne ikkun i de Tider have været flette, kan sees af den Lov, som anføres p. 92. at enhver havde Lov til at tage den Hest, som han fandt nærmest Vandstædet, for dermed at sætte over Floder. I det mindste sees heraf, at der ey have været mange Broer. Ved hver en Thy, som ophængtes, skulde en Ulv og hænges. Dersom dette søedes overalt i Danmark, da have Ulvene den Tid været flere end nu, hvor man i det mindste paa Derne ey finder een eneste. Dette er og et slet Bevis for Landets da værende Dyrkelse og Oprøddelse frem for nu. At enhver og havde Lov at tage med sig fra hvert Sted han drog, saa meget Mad, som behøvedes til et Maaltid, det tilligemed de gamles saa høystprisede Siæstfrihed viser, at der siælden haver reyst nogen, og at Landet ey heller haver været sønderlig stærk beboet. Mangel af ordentlig Værds-Huse er altid

38 Forsøg til en Afhandling om de Danske og Norske

et sikkert Bevis herpaa: Hvad Norge angaaer, da var det udi de Tider, ligesaabel som nu, end mindre dyrket og oprøddet end som Danmark, hvortil dog Veirliget og Klipperne, og Landets høje Beliggenhed vel gjøre det meste. Torfæus udi sin norske Historie P. I. l. 3. c. 22. viser meget smukt, at Nor, fra hvilken mange Konge-Slægter siden stammede, og som menes, endskiont urettelig efter mine Tanker, at have givet Landet Navn, levede længe efter Odin og først udi Visburs Tid, som var den femte fra Odin, følgeligt efter min Regning, ey for i midten af det tredie Sæculo, i hvis Beskrivelse jeg agter at handle om i hvad Tilstand han fandt Norge ved sin Ankomst. Og dette er alt hvad jeg har kunnet tilbyve bringe om Handelens Tilstand her i Norden i det andet Sæculo.

Nu skrider jeg derfor til det tredie Sæculum, i hvilket efter min Regning regerede i Sverige Svegder, Vanlande, Visbur og Domalde. Den Beskrivelse som findes i Heimskringla p. 15. om Svegders Rejse, og om de Stene som han fandt indenlands paa et vist Sted, hvilke vare store ligesom Huse, og under hvilke Dværge sadde, viser efter mine Tanker, at Steen-Huse endda ey fandtes her i Norden, og at de derfor kom vore Forfædre saa sælsomme for, at de have efterladt sig saadan en underlig Beskrivelse om dem. Udi Domalds Tid indfaldt efter p. 18. en overmaade stor Hunger og Dyr Tid i Sverige, som varede i tre Aar, og som det overtroiske Folk søgte at stille ved at ofre i det første Aar Dyne til Guderne, i det andet Mennecker, og i det tredie Kongen selv. Af denne Fortælling sees baade Folkets Grumhed paa de Tider, saa og Handelens slette Beskaffenhed, saasom et helt Rige maatte næsten sulte ihjel, naar Kornet hos det selv slog fejl. I Danmark regerede i dette Sæculo Fridleif 2. Havar, Frode 2. og Vermund. Saxo beretter p. 99. at det allerede var brugeligt i Fridleif den andens Tid at kaage Salt. Er det rigtigt, da er det vel ey skeet paa anden Maade end som endnu er brugeligt i Norge og Jylland, at kaage Salt af Søe-Vand og Tang.

Om Frode 2. fortæller Saxo p. 102. at han fordoblede sine Hof-Folks Gold, hvilket synes at vise, at Tilstanden da var bedre end forhen, og mere Rigdom forhvervet ved Sø-Roberte og Handel. I Vermunds Liv og Levnet p. 64. tales om et besønderlig godt Sværd kaldet Skrep, som denne Konge skal have besiddet. Overalt vide vore gamle Pöeter og Sagar ey at legge nok Berømmelse paa Sværde og andre Krigs-Vaaben, og havde de gemenltgen visse Navne. Dette maa man ey just tage op i den Mening, at deres Vaaben virkelig have været bedre end vore, hvilket de, som findes i Jorden i Høyene, ey synes at vise; men snarere tilskrive Robberets og Jernets Kæthed hos dem, saa at ikkun de fornemste i en hel Krigshær havde retskafne Vaaben, da Mængden derimod sægtede med Stene, Klubber og Stager. Jern var efter Taciti ovenanførte Vidnesbyrd rart endog hos de Tydske, og dets Kæthed hos os viser allerbest, at Bergværker endda ey vare i Gang her i Norden. Gode Sværd, Brynjer og Hjelmer vare derfor de behageligste Gvænde, og de kosteligste Gjenstande, som Fædre kunde efterlade til deres Sønner, og som ginge i Arv fra et Led til et andet. p. 65. taler Saxo om en Bro over Eiderstrømmen, som da og allerede var efter hans Beretning Skilsmiffen imellem Danmark og Særen. Jeg haver tilforn sagt, at Nor, af hvilken mange mene, at Norge først haver faaet sit Navn, levede omtrent indt i dette Sæculo. Efter et gammelt Skrift kaldet *Fundinn Noregur* skal han være kommet til Norge fra Finland, men dog, som det synes, stammed af dansk Blod. Hvorom alting er, saa nedsatte han sig i Norge, og blev der en Stam Fader for mange anseelige Slægter. Udt' denne Saga berettes p. 3. at han foer om Vinteren fra Finland paa Skier, hvilket viser denne Kæse-Maades Velde, og som i disse nordlige Lande er saa meget fornøden for at vedligeholde Samkvæm imellem Folk, der ellers paa visse Tider om Vinteren ey kunde komme til hinanden. Nor drog over Kiolen eller det store Fjeld imellem Norge og Sverige, og fandt ingen Menneker for sig, indtil han kom til Havet, og de Fjorder, hvoromkring Landet siden blev kaldet Tronhiem. Han maatte derfor til sin og sinnes Føde skyde Dyr og Fugle. Osten
for

tvivler paa, at jo de gamle have forstaaet ved det hos dem saa bekiendte navn Thyle, hvis Lyd endnu er tilovers i det norske Landskab Thile-Marken.

Noget efter Taciti-Tid, er den i vore Historier saa bekiendte Othin kommen ind i Norden, hvilket er en Sag, som en her land undersoges. Denne Mand har efter den Underretning, som gives om ham i Heimskringla og Edda, forandret mange Ting her i Norden, særdeles i Guds Tjenesten og Krigs-Konsten. At Ploug og Ager haver allerede været bekiendt i Sverig ved hans Ankomst, lærer Heimskringla os T. I. p. 5. og anfører til Beviis den gamle Pöet Brage. Efter p. 6. opbygde han ved gamle Sigtuna et Afguds Tempel, som maaskee haver været det første her i Norden. p. 8. siges han og at have eiet et Skib kaldet Skidbladner, hvilket tilligemed Taciti Vidnesbyrd er nok for at bevise Skibes Væde hos os. Men naar p. 10 fortællles, at hver Mand i Sverige gav Odin for hver Næse en Penge, da veed jeg en om man herudi kan sætte Tro til Skribentens Beretning; thi at vore Forfædre sloge da selv allerede Penge, det er en Sag som er lettere sagt end bevist, allerheldst ingen af dem nu omstunder kan fremvises, og en heller kan man troe, at fremmede Penge vare paa de Tider her i saadan Mængde, som hertil synes at udfordres, fornemmelig siden Søe-Roverie, heldst paa de rige Lande, endda en var ret kommet i Gang; thi ved Søe-Roverie i Øster Sæn skulde vore Forfædre da en legge sig ret mange Penge til gode. Da Freyr den anden efter Odin sad paa Thronen i Sverige var efter p. 12. der saa god Fred og tilligemed saa frugtbar Nar, at det blev til et Ordsprog, og Freyr derfor siden dyrket som en Gud. Denne Regent bygde et Afguds Tempel i Upsala. p. 13. tales om en Skat, som gaves i hans Tid af Undersaatterne, og som bestod i Guld, i Sølv, og i Kobber-Penge. Dette synes dog ligesom at bekræfte det forrige, at der da allerede sloges Mønt her i Norden, hvilken dog i saa Fald alene haver bestaaet af Kobber; thi her nævnes ikkun Guld og Sølv, og en Guld-og Sølv-Penge. Men her forefalder atter et Spørsmaal, hvor disse Metaller ere komne fra?

i Danmark tiltog sig Konge-Navn, hvilket Dyggvi noget efter og gjorde i Sverige, da Regenterne i begge Riger tilforn kaldtes Drotter. Saxo er ellers p. 66. en fornsvet med denne Dan, og beskyl-der ham for, at han aad op sin Faders efterladte Eyendome, end- skont han maaskee ey har gjort andet end noget at formindste de forrige Tidens Grovhed, hvilket bliver saa meget desto troligere, som Saxo hverken beretter om ham eller hans Fader nogen Krigs Bedrift. Udi dette Sæculo begyndte ellers Saxerne først med deres Søe-Toge at plage de Romerske Lande. Ptolemæus, der levede i det andet Sæculo, er den første som nævner dem, og sætter dem da at boe udi Holsten. Dette alene er nok for at regne dem til vore nordiske Folk, men endnu mere bekræftes det, ja bliver uimodsigelig, naar man sammenligner deres og vort gamle Sprog med hin- anden, og finder, at Jyderne i de gamle Engellske Love kaldes deres Brødre. Derfor gjorde og de samt Anglerne, som beboede det Slesvigiske, og Jyderne i Sælskab sammen Krigs Tog til Britannien. Man finder og, at de have havt een Guds-Dyrkelse, og tilfælles Guder. Om Saxerne skriver Claudianus, en Pøet der levede ved Slutningen af dette Sæculo, og Begyndelsen af det næste, udi sit Poema om Honorii fjerde Consulat, at Honorii Farsfader Theo- dosius, Kæyser Theodosii den stores Fader, havde farvet Ørkensørerne med Sarisk Blod. Heraf sees, hvor langt dette Folk alerede i midten af det fjerde Sæculo vovede sig til Søes. Mærkelig er det og, at Claudianus her siger: Incaluit Pictorum sanguine Thule, saasom det synes at hand herved udgiver Norge for Picternes Fæ- dernesland. Dog mange nye lærde Engellænder paastaae, at Picterne ere de samme som de gamle Caledonier, der alerede udi Taciti Tid og længe tilforn beboede de nordligste Dele af Britannien. Men denne Trætte er ey her det rette Sted at afgjøre. I det Poema mod Evtropium i den første Bog siger samme Pøet, at udi Honorii Tid giordes Habet sikkert ved Saxernes Overvindelse; Dog denne Be- retning flyder mere af en Pøetisk Hofflighed, end af Sandhed. Udi den anden Bog til Stilichonis Nos taler Claudianus ogsaa om Sa- xernes Indfald i Britannien, og at Stilicho hævnede dem, udt

42 Forsøg til en Afhandling om de Danske og Norske

følgende Vers: Ne litore tuto Prospicerem dubiis venturum
Saxona ventis.

Udi Sverig regterede i det femte Sæculo de Brødre Alrek og Erik, Yngvi og Alfur Brødre, Hugleikur og Hake. Om de tvende første berettes i Heimskringla p. 24. at de vare krestige Ryttere, og lagde al Vind paa at blive Mestere i Ride-Konsten. Om Hugleikur berettes p. 27. at han levede i Fred, og var meget rig, og at han holdt ved sit Hof mange Søgler og Spillemand. Af p. 28. sees at de Norske, der boede saa langt nord som paa Halogaland, eller Helgeland, kom med deres Skibe til Danmark og plyndrede der.

Dette tiener til at vise, hvorvidt de Norske paa de Tider vare komne, om ey i Handelen, saa dog i Sejladsen. Udi Danmark fadde i dette Sæculo ved Koret Fridleif 3, Ole, Frode 4, og Jngiald. Om Ole beretter Saxo p. 148. at han blev dræbt af Sterk-Oder, som de fornemste Mænd i Landet dertil havde overtalt, og derfor lovet ham 120. Pund Guld, en Summa saa stor, at jeg mener, at den da ey var at finde i det gandske Land; Dog det er ey den første gang, at Saxo bruger fuldt Maal. Udi Jngialds Historie p. 106. ic. fortæller Saxo, at Overdaadighed i Mad og Drikke blev da først indført i Danmark af Saxerne, og at Kongen brugte stegte, syltede og sylde Retter, at en norsk Prinds Helgo havde paa sit Skib Tong af Purpur, Segl bestukne med Guld, og forgyldte Master, hvilken Beretning smager meget efter licentia Poetica, heldst for de Tider; at Advocater alerede da vare i Brug, thi jeg tvivler ingenlunde paa, at han jo p. III. ved det ord præco forstaaer dem; men derimod kan jeg ey overtale mig til at troe, at hans Fortælling herom er rigtig, i det mindste stemmer det ey over eens med de Tiders haarde Sæder, da Evokamp var i fuld Brug, og afgjorde al Trætte; at Haand-gværner da ogsaa vare til, hvilket ved en nødvendig Følge viser, at Brød haver da ey været vore Forsædre ubekjendt; at det da alerede var brugeligt at tiere paa Vogne, og endelig at raadt Kiød var endda tappre Mænds fornemste Føde. Udi Hiarmar Saga c. 5. p. 69. si-
ges

ges, at den Svenske Helt Arvar-Oddur havde været paa Irland, hvilket viser, hvor vidt de Nordiske Folk da vandrede. c. 6. p. 85. tales om at Fruentimret da sømmede og borderedede; p. 86. at de ginge med Linned, som de selv blegede. I Alfs Saga p. 6. tales om Hordelands Konge Hiorlef, og et Tog han gjorde til Biarmeland for at erhverve sig Rigdom. Biarmeland kaldtes den Del af Rusland som laae Sydost for det hvide Hav, hvor nu omtrent Archangel ligger. p. 8. Denne samme Konge drog og til Stieland, men i fredelige Tænder, for at frie til den der regierende Konges Dotter. Udi dette Sæculo var det og, at Saxer, Angler og Jyder ret for Alvor ginge til Britannien og fæstede der Fod omtrent Aar 449. under deres store Anførere Hengst og Hors, som Beda vidner i sin Kirke-Historie l. 1. c. 15, som og Gildas i sin Historie c. 23, og Nennius c. 28. hvilke derhos eenstemmigen paastaae, at de i deres første Landing ey havde mere end tre Skibe, som de kalde Cyulæ, eller lange Skibe, og om hvilket Ord du Fresne i sit ypperlige Glosfario i det Ord Ceola mener, at det endnu findes i det Engellske Ord Keele, som hos os kaldes Kiel. Han mener ogsaa rettelig mod Spelman, at disse Skibe have været temmelig store, hvorfor de dog gierne kan have været af det Slags som Saxerne brugte efter Sidonii Apollinaris Vidnesbyrd i hans Povtale til Kæyser Anthemium: Qvin & Aremoricus piratam Saxona tractus Sperabat, cui pelle salum sulcare Britannum Ludus, & affuto glaucum mare findere lembo. Her maa man baade forundre sig over vore Forfædres Dumdristighed, saa og over den liden Fremgang Skibs Bygnings Konsten haver gjort i en Tid af 400 Aar.

Jorunder, Ane, Egill, Ottar og Adils regjerede i det 6. Sæculo i Sverige, og Halfdan 2, Frode 5, de Brødre Hroar og Helgo, og Hrolf Krake i Danmark. Af Heimskringla p. 32. sees, at Sverige var da allerede inddelt i Herreder, p. 33. at de gamle Konger da og havde forhvervet sig saa megen Rigdom, uden Tvivl ved Fribytterie, at de holdte sig dertis egne Statmestere, eller Schirder, som de kaldes paa det gamle Sprog, thi Fe betyder Rigdom, Penge, hvoraf kommer det endnu hos os brugelige Ord Liggendesæe, og viser dette Ord,

44 Forsøg til en Afhandling om de Danske og Norske

hvorudi vore ældste Forsædres Rigdom haver bestaaet. p. 33. og 34. vides os et mærkeligt Exempel, hvor slet Politie og Orden her da var i Norden, og hvor ilde Kongernes Myndighed var stadfæstet, i det en gemeen Træl overvandt sin Herre og Konge Egill i otte Feltslag og jog ham tilsidst ud af Landet, saa at han ey igien kunde bestige sin Throne uden ved de Danske Hielp. p. 36. berettes at de Danske rovede Øster paa, hvorved gemeentligen forstaaes Estland, og at tven- de Jarler vare satte til at bebogte Landet i Kongens Fraværelse. Vendsyssel i Jylland haver da og temmelig været beboet, saa at hvis Resten af Danmark haver været bebygget paa samme Maade, da kan man ey sige, at vort Land haver manglet Indvaanere. p. 37. tales om et Tog, som de Svenske gjorde til Saren, hvorved da endnu forstodes Holsten, endskjønt jeg derfor ey nægter, at jo Saxerne allerede havde udbredet sig langt ind i Tydskland Sønder paa, siden Thüringerne vare af dem og Franckerne blevene undertvungne. Om Adils siges p. 39. at han holdt meget af gode Heste, saa at han gav dem Navne, sendte og af dem i Foræring til sin Ven Godgest Konge paa Helgeland i Norge. Paa den Tid, siger Skribenten p. 40. rovede saavel Danske og Norske, som mange Søe Konger i Sverige, hvilke sidste havde mange Foll under deres Befaling; men eyedet intet Land, saasom de stedse svævede om paa Søen, eller laae paa deres Skibe, saa at de aldrig drak af Horn ved Tid-Stedet, eller sov under fodet Tag, hvilket sidste viser, at man endda i hele Norden ey var kommet videre i Bygnings-Konsten, end at man maatte behielpe sig med Røg-Stuer, saadane som endnu mange Bønder i Norge benytte sig af. Udi dette Sæculo anlagde den Danske Konge Hroar, eller Roe, som Saxo kalder ham p. 27, en ny Bye, og kaldte den efter sit Navn Roeskilde; men at den ey haver været af stor Betydenhed, kan baade sluttes deraf, at den Kongelige Residence Lethra laae i Nærværelsen, saa og af Saxonis egne Ord p. 27. at Svend Tveskæg siden udvidede dens Omkreds, og formerede dens Indvaanere. Saavel Navnet som det skionne Vand, hvilket endnu findes der, gjøre det ey urimeligt, at de herlige Kilder have først formaaet Kong Hroar til at bygge der. Imedens Hroar lagde sig hlem-

hjemme efter Fredelige-Konster, forurostgede hans Broder Helgo hele Havet ved sit Sve-Roverie, og iblant andre Lande angreb ogsaa Vender eller Sclavien, fra hvilken Tid af der var jævnlig Krig imellem Danske og Vender over i 600. Aar. Endskjønt Slaverne, da allerede ligesaavel, som deres Efterkommere nu, boede langt inde i Landet, ja lige til det Adriatiske Hav; saa havde vi dog ey at bestille nden med dem, der opholdte sig langs ved Øster-Søen i Wa-gerland, Mællenburg og Pommern, og som ere de egentlig saa kaldte Vender. Helgo tog ogsaa efter Saxonis Beretning p. 28. Jylland fra Saxerne, hvortil maa legges meget vel Mærke; thi endskjønt jeg gjerne tilstaaer, at de Danske Konger, som regjerede i Lethra, have nogen Tid tilforn besiddet endel af Jylland, saa er jeg dog overbevist om, at et stort Stykke af det egentlig saa kaldte Jylland, og gandske sønder Jylland, eller det Slesvigske, da først er kommet under dem, saa at alt det, som fra den Tid af og indtil nu haver ført Navn af Danmark, ey har baaret det længere end fra midten i det 6. Sæculo, endskjønt Derne og Skaane en rum Tid tilforn ere blevne kaldte saaledes. Om Hrolf Krake beretter Saxo p. 31. at han først skal have bygt Lethra, som han her kalder oppidum, men han siger sig her selv imod; thi tilforn p. 28. haver han udt hans Faders Helgonis Tid allerede talet om Lethra; dog jeg maae tilstaae, at han da ikkun kalder det arx. Herover kan man falde paa de Tanker, at Skiold haver efter Islændernes Beretning bygt Slottet, og Hrolf Byen, hvorved dog ingen maae troe, at der haver da været nogen anseelig Bygning, siden her nævnes Slot; Rey! disse mægtige Skioldungers Bellig var ey andet end et Træ, og derhos et Røg-Hus, som maaskee haver lagt paa et høyt Sted, eller og været omgivet af en grov Mur, opført af raa Kampe-Stene, ligesom vore Sten-Sicrder nu omstunder; thi det synes, efter de Tidens Maa-de, at have været befæstet. Hese Fortrinnet, som dette kongelige Pak-lads haver da havt fremt for andre gemene Huse, har da alene bestaaet i denne skønne Befæstning, og i sin Storelse. Denne Konge er ellers af alle hedenske Regenter i Danmark den berømmeligste, næst Regner Lodbrok, og have vi ogsaa endnu om ham en

46 Forsøg til en Afhandling om de Danske og Norske

gammel Islandsk Saga, som jeg dog ey troer at være den rette gamle, men sammenskrevet og udpyntet af, og efter den; thi c. 3. p. 12. tales om Bin, en Drif som vore Forfædre da ey kiendte. Hvorom alting er, saa berettes i den c. 5. p. 16. at Kong Hroar nedsatte sig i England, og giftede sig der med en Konge-Dotter af Northumberland, hvilket er det første jeg finder, at nogen dansk Konge haver haft Omgang med de Engellske: Thi vel droge Jyderne allerede did i det næst forrige femte Sæculo, og krigede der i Selskab af Angler og Saxer; men da stode de ey under Lethræ Konge, og kaldtes ey engang Danske, men Geater, Jetter, hvilket de Nyeres Udtale haver gjort til Jyder, og som Romerne gjorde til Cimbrer af Ræmper eller Jetter. At vore Forfædre da ey have været overflodig rige, kan best sees af c. 9. p. 24. hvor der fortælles, at en Ring eller et Armbaand, ventelig af Guld, agtedes saa høyt, at Hroar, for at bekomme den, afstod til sin Broder Helgo al den Del og Riet som han havde i og til Danmark, hvortil dog vel gjorde meget, at han sad saa vel rodfæstet i England. I at svemme og dukke, nyttige Konster for Søefarende, vare vore Forfædre komne saa vidt, at de kunde tage Ting op af Havet, som laae meget dybt. c. 12. p. 29. Dette er ey utroeligt eller uovereenstemmende med de Tidens øvrige Sæder; Derimod kand jeg ey troe, at noget Fruentimmer da gif i Silke-Klæder, c. 15. p. 33; thi vore Forfædres Levemaade synes dertil at have været alt for eenfoldig, og ey heller veed jeg, hvor de skulde have faaet dem fra: Thi Silke var endda rart i de sydlige Lande af Europa. Dette er derfor og efter mine Tanker et Mærke, at denne Saga ey er ret meget gammel. At de Norske fra ældgammel Tid af have været store Søe-Mænd, er ey at tvivle paa, og derpaa allerede af mig anførte adskillige Beviser; Derfor er det ey heller at drage i Tvivl, at den Norske Konge Hring i Uplandene hans Folk gjorde en Søe-Rejse til Finmarken, c. 24. p. 54. hvilken er dog den første, som jeg haver fundet optegnet, at de Norske have gjort til dette Land, hvorvel jeg tilforn haver anført, at de have været i Biarmeland, som ligger længer borte. Endskiont Baaben vare vore Forfædres fornemste Eyendele, og hvorpaa de an-

anvendte mest Beføstning; saa har dog Stederne paa Sværdene ey altid været ret kostelige: Thi c. 31. p. 70. tales omen af Birk. Kan man troe denne Stribent, da haver Lethra ey alene været et Slot, men og en Stad; thi c. 50. p. 119. taler han om Borgere, som der boede. At Kong Hrolf haver efter de Eiders Maade holdt et anseeligt Hof, kan sees af Bodvar Biarkes Saga p. 134. hvor hans hundrede Kæmper eller Hof- og Stridsmænd siges dagligen at have fortæret 60. Orne og 200. Faar, som dog er for meget for saa faa, saa hans Hof enten maa have været større, eller og Fortæringen mindre. I Hervarar Saga c. 9. p. 107. tales om en Vogt-Bey, og da det ey er at tvile paa, at der jo paa nogle Steder have været ordentlige Beye, og jeg tilforn haver vist, at de alerede havde Vogne, saa er det og meget rimeligt, at de have haft Beye saa brede, at Vogne kunne have kiørt paa dem, hvilket altsammen haver været til megen Lættelse for Rejsende, og den liden Handel, som da dreves til Lands. Om Heidrekr Konge i Ridgotaland, eller Jylland, siges c. 16. p. 158. at han røvede paa Skotland, hvilket er vel et af de ældste Toge, som de Danske have gjort did hen, og som man haver nogen sikker Efterretning om. Udi dette Sæculo blev de Dancks Navn først bektendt Udenlands, og det ved et uslykkeligt Krigstog, som en af deres Konger ved Navn Chochilaichus gjorde til Skibs til Frankrige omtrent Aar 512. eller 513. Dette beretter Gregorius Turonensis i sin Franske Historie l. 3. c. 3. Der som man kan troe Procopio, (og hvor for skulde man ey troe ham, da han er en oplyst og fornustig Stribent?) saa ere de i det femte og flette Sæculo hos Romerne saa bektendte Eruli eller Heruli udgangne af Scandinavien eller Thyle som han kalder det, eller have i det mindste boet der nogen Tid; thi saa skriver han udi sin anden Bog om de Gothiske Krige c. 14. og 15, at de sendte til Thule, efterat de havde ihjelslaget deres Konge Ochon, for der at udvælge sig igien hos deres Landsmænd en Prinds af Kongeligt Blod til at være deres Konge. De Heruler, som sendte saadant Bud, boede da under Romernes Skyds i Illyrien. Ellers siger ey Procopius, at Herulerne boede fra Forstningen af i Thyle, men at de, efterat

de

De havde lidt et stort Nederlag af Longobarderne, de lede sig i tvende Hobe, hvoraf den ene nedlod sig tillyrico, og den anden flyede Nord efter igiennem alle Slaviske Følkes Lande, siden igiennem en stor Orken, og endelig igiennem Varnernes og de Danskes Lande, da de komme til Oceanum, hvor de satte sig til Skibs, og droge til Thyle, hvor de bleve vel imodtagne af *Gauterne*, et talrigt Følk, som undte dem Blads hos sig. Men enten Eruliere først uddragne fra Thyle, eller og som Fremmede komme derhen, saa findes der nu ey mindste Fodspor efter dem, hverken af Navn eller Sæder, hvoraf man kunde slutte, hvor de egentlig have boet. Imidlertid troer jeg, at at de snarere have boet i Sverig, end i Norge; thi indt *Procopii Gauder* synes mig at finde de Svenske Gøther igien. Ved denne Lejlighed beskriver ellers Procopius Thyle saaledes, at det er ti gange større end Britannien, fra hvilket det ligger langt borte i Norden, at der boe tretten talrige Følk under ligesaa mange Konger, men at dog den største Del af denne De, som han kalder den, ligger øde, at de, naar Dagene ere de korteste, og de aldeles ey see Solen, holde deres største Fest-Dag af Glæde over den ventende Sol, at et Følk kaldet Scythifini, i hvilket Navn enhver kiender Finnerne igjen, der gaae eller fremskride paa Skier, er meget barbarisk, og levede saavel Mænd som Qvinder alene af Jagt, uden Agerdyrking og Fædrift, og klædte sig ey i andet end i Dyrs Skind, som de hæftede sammen med Sener; men at alle de andre Følk derimod paa Thyle levede næsten som de fleste andre Følk i Verden, at de tilbade Guder af alle Slag i Himlen, Luften, Vandet og paa Jorden, og ofrede slittigen, ja endog Mennesker, navnlig Krigs-Fanger, som de ansaae for de herligste Offere. Hvad Herulernes Sæder angaaer, da beskriver Procopius dem paa samme Sted at have været meget slette. Naar nogen af dem enten blev saa gammel, eller saa syg, at han ey duede til noget mere, da dræbte de ham, og brændte siden hans Legeme. Konerne vare efter deres Mænds Død forbundne til at hænge sig selv. Af alle Barbarer vare de de værste, tyranniske, troløse og hengivne til unaturlige Lyster, saa at de havde ingen anden Dyd end Stridbarhed. *Jornandes, ex editione*

Lindenbrogii, beretter p. 82. at Indvaanerne af Scanzia, som han kalder det, aade ey andet end Kød, at Bier ey kunde opholde sig der formedelst Kulden, at Crefennæ, hvilket er en Skriner-Foyl i Stedet for Scritofinni, og hvorved forstaaes de Finner, som ginge paa Skier, og som boede i Norge, Finmarken og Lapland, brugte ey at dyrke Jorden; men levede alene af Bildt og Fugle, hvorved Jornandes synes at imodsigte det forrige, at alle Folk paa Scanzia levede af bare Kød. Et et andet Folk, kaldet Svethans, hvorved formodentlig forstaaes de Svenske, havde skionne Heste, og klædte sig kostbart, endskiont de ellers levede fattige, navnlig i Sabel-Skind, som han kalder pelles Saphirinæ, og som de forhandlede til omliggende Folk, ved hvilke de til sidst komme Romerne til Hænde; at endel andre Folk, som han og opregner, men hvis Navne ere ubekjendte og fordervede, undtagen Hallin, som synes at være Halland, beboede et jævnt og frugtbart Land; hvortimod endel andre af ligesaa ubekjendte Navne boede ligesom Fæe i Huler i Klipperne, at Finni vare de fredeligste af alle Scanzianer, mitissimi; og Cogeni de højest, af hvilke Dani udspire, der uddrebe Herulerne af deres eget Land, og som for deres Høndes skyld ansaae sig for at være de ypperste. Dette sidste synes at vise, at Eruli have fra Arilds Tid boet i Scandinavien, og ey ere, som Procopius paa staaer, indkomne der, som Fremmede. Af de Folk, som han opregner, ere Ottrogothet let at kjende, Vagoth synes at være Vestgothet, Raumaricæ er uden Tvivl Rommerige i Norge, og Raugnaricii er maaskee fordærvet, og skal være Ringerige.

I det syvende Sæculo regjerede i Sverige Eystein, Yngvar, Aunundur, og Ingiald; I Danmark derimod var dette hele Sæculum igennem idelig Forvirrelse, saa at der her skede mange smaa Konger paa eengang, af hvilke den ene ey havde noget over den anden at sige: Sverig maa ey heller paa de Tider have været i sonderlig bedre Tilstand, siden den Jydskke Søe-Konge Sölvi kunde thielsaae deres Konge Eystein, og undertvinge sig det hele Land. I Kong Yngvars Tid tænktes ey heller meget paa Handelsens og

Landets Opkomst; thi han laae stedse ude paa See-Roverie, og blev til sidst slaget i Esiland. Hans Son og Efterfølger Anundur var derimod en meget nyttig Konge: thi han lod rødde overalt i Landet, og fandtes der nu ofte i Markerne store og jævne skovløse Pladser, saa at der bleve hele Herreder; Til desto større Bequemestghed lod han og anlegge Beye over Marker, Moradser og Bierge. Kort sagt: Sverrige tiltog i hans Tid overmaade meget ved den gode Fred og Rolighed, som han holdt Landet i, saa at det nu blev meget bebygget, da det tilfor nu var fuldt af øde Marker, og Orkener, der vare nogle Dages Reysse lange. Udi hvert stort Herred lod han og bygge en Gaard for sig, og reynste alle vegne om, og saae selv til alle Ting: Dersom Nienneste-Rærlighed, og Omhyggelighed for Verdens Belsærd ere Dyder, ja de største Dyder; saa er denne Konge efter mine Tanker større end de stridbareste af hans Formænd. Men om hans Son Ingiald tales derimod ey saa vel i Historien: Thi han opfyldte det hele Land med Mord og Brand, i det han tragtede efter Enevolds-Magten, og søgte at udrødde alle smaa Konger. Saaledes beskriver Heimskringla ham og hans Formænd; men at han dog med alle sine Fejl haver tænkt paa at indrette Orden og Skik i sit Land, det kan man see af Kong Birgers Fortæle for Uplandz Laghen f. I. p. I. hvor det mældes, at han udsendte Wigher Spa for at indrette Love; men om de have været skriftlige eller mundtlige, derom siges intet. Hvorom alting er, saa lagde han den første Grund til Uplands Lov; nye Anordninger vare ellers i hans Tid saa meget mere fornødne, som han gandske forandrede Regerings-Formen, og havde i Sinde endnu mere at forandre den, dersom han ey var bleven dræbt midt i sine Anslag. Det synes ligesom Skibs Bygnings-Konsten haver tiltaget i dette Sæculo: Thi i Frithiofs Saga c. I. p. 2. tales om et norsk Skib kaldet Ellipi, som havde paa hver Side 15. Mærer, som vare 13. Alne lange, og som maatte føres af tvende Mænd, og vare Skibets Sider beslagne med Jern. De norske Konger i Sogntoge paa den Tid Skat af Orkenerne, c. 5. p. 12. Vore Forfædre vare vel store See-Rovere, og plyndrede ofte bevaabnede og ubevaabnede uden

uden Forstkæl; dog vare der iblant de, som fore frem med mere Besejdedhed, som iblant andre den tapre Normand Friþiofur; Han dræbte Nøvere og Vikinger; men lod derimod Bønder og Kiobmænd fare i Fred, c. II. p. 32; Hans Klædedragt var en mørkeblaa Kiortel, en skion Guldring om Haanden, og et tykt Sølv-Belte om Livet, hvorfra hang en stor Pung fuld af Sølv-Penge, p. 36. foruden ovennævnte Vidnesbyrd af Heimskringla lærer os ogsaa Gautreks og Hrolfs Saga p. 1. og 2. at Sverige, i det mindste Vester-Gothsland laae endda meget ubebygget, og var fuldt af Skove og øde Marker, hvilke dog Folk da begyndte temmelig at rødde, ja endog at legge sig efter Kornvært og Agre p. II; Imidlertid havde de dog saa lidet til deres Ophold og Føde, at de, om man herudi kan troe denne Saga p. 13. gruede for Folkets Formærelse som for noget Ont, og søgte af al Magt at afværge den, al-lerheldst Landet var lidet, og Folket meget, saa at der jævnlig var dyr Tid p. 106.

I det ottende Sæculo regjerede Ivar Vidfadme baade over Danmark og Sverige, og efter ham Harald Hilditann i Danmark, og Sigurd Ring i Sverige, som og siden herskede over Danmark, efterat han havde nedlagt Kong Harald Hilditann i det navnkundige Brovalla Slaag, som efter Torfæi Regning gik for sig Aar 750. Efter Sigurd Ring regjerede hans Søn Ragnar Lothbrok baade i Danmark og Sverige, og døde, som Torfæns mener, Aar 790. Hans Børn regjerede efter ham i begge Riger, som siden stedse vare adskilte, lige indtil Dronning Margretes Tid. Med Kong Ingjald slutter Snorre Sturlesson sin Afhandling om de Svendske Konger, og taler siden om de Norske, hvis Stam Fader Olaf Trætelsja Ingjalds Søn siges p. 53. først at have bebygget Vermland, borthugget og brændt de store Skove, som der fandtes, og gjort det til et frugtbart Landskab. Imidlertid ansaaes dog dette hans saa nyttige Foretagende med Foragt i de urolige og barbariske Tider, og blev hans Løn til sidst denne, at hans egne Folk brændte ham inde for den spæde dyr Tid, som var i Landet, hvilket kom af den

Mængde Folk, som flygtede did fra Sverige for Kong Iver Vidfædnes Tyrannie, og hvorfor dette grove og eensfoldige Folk gav deres Konge Skyld, fordi han efter deres Tanker ey ofrede slittigen nok til Guderne, p. 54.

Saxo l. 7. p. 137. taler om danske Kiøbmænd som handlede og fore paa Rusland udi Kong Harald Hilditanns Faders, Haldans Tid, hvilket viser, at alle vore Forsædres Søe-Rejser gif dog ey alene ud paa Fribytterie, endskjønt jeg ey nægter, at jo de fleste havde dette Dyeimærke. l. 8. p. 145. nævdes om Simund, en Strids-Riæmpe af Sigtuna, som var vant til at kiøbe og sælge, følgelig en Kiøbmand, og ventelig ey den eneste i denne Stad, som laae beleyltig for Handel, og var de Svenske Kongers Residence. Paa samme Sted i Anledning af Brovalla Slaget taler og Saxo om Calmar, og kaldet den oppidum. I Volunga Saga c. 23. p. 36. tales om Fiskere og Fiskerie, og om Smedde-Arbejde i Jern, Sølv og Guld. Hvad slags Korn der paa disse Tider haver været her i Norden, kan sees af samme Saga c. 31. p. 56. hvor Rug nævnes, og troer jeg, at denne Sæd tilligemed Havre ere de ældste hos os; da Byg derimod, og fornemmelig Hvede, ere først komne i Brug i de senere Tider. c. 32. p. 58. tales om at bordere med Guld; dog kan man ey strax heraf slutte, at denne Kunst haver fra saa gammel Tid af været bekiendt hos os, saafom denne og alle Sagar ere skrevne i senere Tider, da de maaskee have lempet deres Alders Brug paa den ældre. I Ragnar Lothbroks Saga c. 4. p. 7. berettes, at naar Skibs-Folk vilde have Brød, maatte de fare paa Land, og bage der, hvilket viser hvor meget Brød var da allerede i Brug her i Norden, at endog Søemænd, der ellers vare vant til Out, ey kunde undvære det. c. 5. p. 12. at Lothbroks Dronning havde en Kiortel med Sølv borderet og kanted med Guld, som hun selv havde forfærdiget. c. 9. p. 23. at Skibe da bleve bygde paa Land ligesaavel som nu, og skudte af, endskjønt der da vel ey have været saadane Bankestofke, som nu haves, hvilke ey heller gjordes fornødne, siden Skibene vare meget mindre. c. 10. p. 27. at Linned var da i Brug, hvoraf
man

man maa slutte, at enten Hør haver da allerede været her inde, og der af blevet gjort Linned, hvilket i saa Fald viser, at Fabriquer have en været gandske ubekjendte, eller og er dette Linned ved Kjøbmandskab blevet indbragt, som da atter kan tiene til Bevis, at vore Forfædre have en aldeles forsømt Handelen; c. 15. p. 39. at Ragnar lod bygge to Skibe saa store, som aldrig tilforn havde været seete i Norden; p. 41. at Skjorter, vævede hele og uden Søm, vare i Brug. Hvor lidet vore Forfædre have lagt sig efter Husgeraad, kan sees af Ans Saga c. 3. p. 3, thi der berettes at An, som boede i Nummedalen, der nu ligger under Tronhiems Stift, fik en Stol foræret, hvilket han gav til sin Moder, som en sønderlig Ting; c. 4. p. 5. nævnes Badmel, som synes da ligesom nu at have været den gemene Mands ordentlige Dragt c. 6. p. 8. tales om en Kappe, som var saa sid, at den slæbde een Alen efter An paa Jorden, og havde saa store Ermer, at de hang ham frem over Fingrene. Denne Kappe havde Ans Moder gjort. Denne samme An var en overmaade stærk Svømmer c. 19. p. 27, og en Bue. Skytter af det største Slag, hvorom den hele Saga mest handler. I Herrauds og Bofa Saga c. 4. p. 11. tales om at den Gothiske Konge i Sverig hans Søn drog for sin Fader i Kjøbmandskab med to Skibe Øster paa, hvorved forstaaes Estland og Rusland, hvorhen vore Forfædres Handel i de første Tider synes mest at have gaaet; c. 6. p. 23. om et Skib, som havde 62. Mænd om Borde. *Torfeus* i *Historia Norvegica* Par. I. l. 6. Sect. I. c. 2. p. 266. anfører de Love, som de Fribyttere Oddur og Hjalmar gave, nemlig at ingen maatte spise raadt Kød, plyndre Bønder og Kjøbmænd, dog vel tage saa meget som de i Nødsfald kunde behøve til Føde, en berøve Fruentimmer, eller imod deres Villie føre dem til Skibene, og at hver den, som gjorde hertmod, skulde miste sit Hoved uden Hensigt til Stand og Værdighed. sect. 3. c. I. p. 290. tales om, at en Konge ved Navn Halfdan havde sit Sæde i Roeskilde, og p. 291. nævnes Odensey, men dog en just som en Stad. l. 7. sect. 2. c. 4. p. 314. berømmes en Gave af Smør, saa meget som en Mand kunde løfte, som noget anseeligt, og skal dette have tildraget sig i Jotunheim, hvilket Land es-

ter nogles Mening skal have ligget ved Biarmeland, men efter andres længere borte, som og efter min Tanke bliver det rigtigste; andre derimod mene, at derved bør forstaaes endel af det Svenske Nordland. Have de sidste ret, da giver dette kun et Net Begreb om de mest nordtge Dele af vor Norden deres Frugtbarhed og Dykning paa de Tider. Sect. 3. c. p. 317. beskrives en stor dyr Tid, som indfaldt paa Helgeland i Norge, saa at Indvaanerne maatte mest nære sig af Kist; c. 2. p. 319. findes atter et Bevis paa Smørets Rarhed, og det paa Helgeland. Paulus Diaconus en Skribent, som levede i dette Sæculo, beretter i sin Longobardiske Histories 1 Bog 5 og 6 Capitel p. 196. af Lindenbrogs Edition, at Scritofinni aade raadt Klod, og klødde sig med Dyrs Skind, og ginge paa Skier. Den nu saa kaldte Mal-Strøm, som han betegner ved det Navn vorago, har ey heller været ham ubekendt. Overalt er Røgtet om Finernes Levemaade, og om denne Strøm kommet længst i gamle Dage og blevet anført som det mærkværdigste af Scandinavien.

Det niende Sæculum giver mere Oplysning i den Danske og Norske Handels Historie end de forrige, baade fordi alt hvad som da skeede, blev flittigere optegnet, end som tilforn, ved Lejlighed af den Christne Religions Bekjendtgørelse i disse Lande; saa og ved det at alle smaa Konger og Regjeringer bleve her i dette Sæculo affkaffede, saa at Gorm regjerede alene i Danmark, Harald i Norge, og Erik i Sverige, hvilket foraarsagede, at der nu mere kunde sees paa Rigernes beste end tilforn, og indvortes Krige og Røveri aflegges, og derved Handelen forøges og forbedres. Imidlertid gif det dog langsomt, saa længe vore Forfædre bleve i den Vane at gaae ud paa Søe-Røveri, hvilken snarere til-end at tog i dette og næste Sæculo, saa at de plyndrede i Spanien, Italien, Frankrige, Engelland, Skotland, Irland, Tydskland og Østersøen, og have opsydt alle de Tidens Kroniker med deres Ugtjerninger, hvilke her at opregne ey vedkommer mit Forsæt, men maa dog nævnes, saasom de vise deres Driftighed i Søe-Væsen, og hvorvidt de torde vove sig paa maadelige Skibe, og uden Hielp af

af Magnet-Naalen, og de mangfoldige Seyl, som nu havees, saa og Søe-Charter og andet saadant. Førend jeg giver mig til at betragte hvad vore egne Skribenter berette om Handelen og dens Tilstand i dette Sæculo, vil jeg anføre hvad derom findes hos udenlandske Skribenter. Den saa kaldte Astronomus i Reuteri Samling af Tydske Skribenter p. 36. skriver under det Aar 808. at den danske Konge Godefrid odelagde den Handelstad Rerich, (som synes at have ligget i Ditmarsken) hvilken laae ved Oceanum, og hvoraf han i Told hævdede anseelige Indkomster, og forflottede dens Kiobmænd, maaſkee til Sliestorp, nu Slesvig, saasom Skribenten siger strax efter, at han kom did paa Elbagen-Reyfen med al sin Flode og Krigshær, og man finder siden, at denne Stad haver drevet anseelig Handel; Godefrid opførte da og langs ved Nord-Bredde af Enderstrømmen en Vold fra Øster Søen til Vester Havet, for at sætte sit Rige i Sikkerhed mod Frankernes Indfald; Han lod tilkun gjøre een Port paa den, igiennem hvilken Bogne og Heste kunde komme ud og ind. Denne Vold er siden i Historien meget bekendt under Navn af Danevirke. p. 37. berettes under Aar 809. at Godefrid lod ved Kiobmænd Reyser Carl tilkiendegive, at han ønskede at gjøre Fred med ham. Hvad enten disse Kiobmænd stode under det Frankiske eller Danske Scepter, det siger vel Skribenten ey; men det maa være hvordan det vil, saa viser det dog, at der paa den Tid haver været virkelig Handel og Omgang imellem begge Folk, hvilket er mere end maaſkee mange skulde troe om Tider, som de foresille sig at have været mere barbariske, end de dog i Sandhed have været. Annales Bertiniani hos Duchesium i Scriptoribus Francicis Tom. 3. p. 108. (hvilke paa mange Steder synes Ord for Ord at være udfrevne efter Astronomum,) berette det samme om Kiobstaden Reric, og om Danevirke. p. 246. berette disse samme Annales under Aar 873. at endel Normanner begjeredes af Carl den Stallede, Konge i Frankrige, at de maatte blive boefiddende en Tid paa en De i Loire Strømmen, og der drive Kiobmandskab: At deres Skibe da ey have været store, kan sees under Aar 876. p. 250. hvor de siges at være gangne op i Seinen med omtrent 100

store

store Skibe, som de Franſke kaldte Bargas, det er Barquer. I den Saariske Kronike af Gibsons Edition p. 84. under Aar 876. fortælles, at den Danske Anfører Halfdan delte hele Northumberland ud til sine Folt, som dyrkede og pløvede det. I Lambardi Engelske Love findes p. 36. Freds. Fordraget imellem den Angel-Sariske Konge Alfred den store og den Danske Guttorm eller Guthrun, som kun var en Søe-Konge der havde sat sig ned i Ost-Angeln, hvorudi iblant andre staae disse Ord: Kjøber nogen Mand, Hest eller Ore, da have en, som gaar i Borgen for Kjøbet. Denne Lov viser, at Fortroligheden haver ikkun været maadelig imellem begge Folt, endskjønt de nu sluttede Fred sammen, og at Handel og Vandel haver ikkun staaet paa en skrebellig Fod imellem dem. Man maa ellers ey støde sig ober, at her tales om Folt, som vare tilfals, thi det varede saa længe Slave-Standen stod ved Magt. At de Danske og solgte unge Børn, og det til Christne, endskjønt de selv vare Hedninger, vidner den helige Rimbertus i St. Anscharii Liv og Levnet c. 7. p. 56. i Lambecii Originibus Hamburgensibus af Fabricii Edition. I samme Skrift berettes c. 9. p. 57. at endel Kjøbmænd droge med Anschario, da han foer til Sverige for at prædike Evangelium der; c. 10. at de Svenskes Stad og Havn, hvor deres Konge Björn da opholdte sig, hedte Byrca, hvilket ikke andet betyder i det gamle Sprog end en Bye i Almindelighed, og uden Tvivl haver været Sigtuna, endskjønt endel Svenske Antiquarii have heraf taget Anledning til at gjøre stort Væsen af en Bye ved Navn Björks, hvoraf de og endnu ville vise Levninger. c. 16. p. 61. at der udi denne Stad var stor Rigdom, og mange formuende Kjøbmænd, saa at de Danske, der komne og angrebe den, paastode, at hver af dem var Eyer af hundrede Bund Sølv, en Sum som den hele Stad maatte give dem for at blive befriet fra Plyndring; c. 21. p. 67. at den første Kirke i Danmark blev opbyggt i den Havn Slesvig, et Sted hvorhen samlede sig Kjøbmænd fra alle Kanter, og endda mere siden denne Tid, for den gode Fred som de Christne da nødde der; og c. 28. p. 72. at der noget efter blev bygget en anden Kirke i Ribe, hvilket er det første, saavidt mig er bekiendt, at der haves nogen paalidelig Efterretning

retning om denne Stad. Udi Others og Wulffans Reyse, som staaer bag Are Frodes Schedæ, udgivne af Bussæo, berettes: At den nordligste Del af Scandinavien laae øde undtagen paa nogle Steder, hvor Finner boede, der nøiede sig af Jagt om Vinteren, og af Fiske om Sommeren, at Joit bygte op i Nærheden langt Nord, at Other selv reyeste til Barmeland for at fange Rosmar eller Hvalros, hvis Tænder vare i stor Pris, og af hvis Skind bleve giorte Skibs Touge, at de Norske fangede ofte Hval-Fiske af 48. til 50. Alens Længde, og at han selv havde selv siette fanget 60. i to Dage, at han var en af de rigeste Mand i Landet, og besad 600. Kendsdyr, 20 Oxer, 20 Faar og 20 Svîn, og nogen Uger, som han dyrkede med Heste, at hans Landsmænds største Indkomme bestode i den Skat, som Finnerne gavedem af Dyr-Huder, Fugle-Fjær, Hvalfisk-Ben, og Skibs-Touger af Hval Fisk-og Sælhunde-Skind, at en rig Fin gementligen gav 15. Maar-Skind, 5 Kendsdyrs, 1 Børne Hud, 10 Maader, Ambra, Fjæder, en Körtel af Børne-og Odder-Skind, og 2. Skibs-Touge, et af Hval og 1. af Sælhunde-Skind, og hvert 60. Men langt; at det mest beboede af Norge laae Sønder paa, men at alt det som duede enten til Fæ-Drift eller Korn-Sæd laae ved Søen; hvortimod det inderste af Landet var fuldt af Bierge og Klipper, og ey beboet uden af nogle Finner; at Nværnersevede paa de Norske, og de Norske igien paa dem, og at han selv boede paa Helgeland, hvilket Land var det længst beboede mod Norden, thi siden traf man ingen uden nogle Finner. Af denne Efterretning lære vi adskilligt; men vi bør dog ey i alle Ting tage den for fulde; thi Other synes bære at have været kiendt til Vands end til Lands, thi ellers havde han vel ey beskrevet det inderste af Norge at have været saa aldeles ubeboet, hvor jeg dog tilforn haver viist, at mange Bygder vare beboede, og som Historien af Harald Harfagers Erobring af Norge, der skede i dette Sæculo, end mere viser.

Judenlandiske Skribenter berette ey noget om de Dancks Handel i dette Sæculo, og hvad de Svenske angaaer, da vil jeg ey videre mælde om dem, saasom jeg ikkun hidindtil haver anført dem

for den store Mangel, som findes i den ældre Tids Historie, og for saaledes nogenlunde at bøde derpaa; Thi naar Handelen i de barbariske Tider haver været af en vis Beskaffenhed i Nabo-Riget, saa kan man deraf nogenlunde sikkere slutte sig til, hvordan den haver været hos os. Norge traur uisuu urum tilbage, om hvilket Riges Handel og dertil hørende gives følgende Efterretninger i Heimkringla p. 69. Ragnhild Halfdan den sortes Dronning havde en Urtegaard, hvilket viser, at de Norske da ey alene lagde sig efter Uger og Eng, men endog efter Riøen-Urter, men hvilke, finder jeg intet Tegn til i de gamle Historier; dog formodentlig have Røper eller Røer da været i fuld Brug, maaskee og Bron-Kaal. p. 71. Halfdan den sorte stiftede Love, og stræbte derhos af al Magt efter, at de maatte blive holdte, men hvilke de have været, og enten skriftlige eller mundtlige, derom mælder Stribenten her intet; dog troer jeg snarest, at de have været skriftlige, saasom Rune-Bogstaver da vare i fuld Brug her i Norden, men hvorom Alting er, saa er intet mere nu omstunder tilovers af hans Love, som kaldes Eidsiva Tings-Lov efter p. 137. c. II. i Hagen Adelsens Historie. p. 77. Harald Harfager, Halfdan den sortes Søn, gjorde saadan Anordning, at Kongen skulde alene have alt Odels Gods, og at alle som boede derpaa, skulde give ham aarlig Landskyld. Heraf lære vi, hvor gammel Odels-Retten er i Norge, som maaskee haver været der i Brug næsten fra det første af, at Landet fik Indvaanere, og dernæst at Harald affskaffede en taalelig Lov ved at indføre en anden utaaalelig og skadelig; hvorfor det ey er at undre paa, at saa mange Norske flyede ud af Landet for at undgaae saadant Tyranni. p. 78. han bestilte og Jarler i hvert Fylke, og gav dem saa stor Indkomst, at de havde mere end de smaa Konger, som tilforn havde regieret der, endskjønt de kun nøde tredte Delen af Landskylden. Denne Skatternes haarde og hastige Tilvæxt var ey heller en liden Aarsag til, at saa mange Folk, som vi siden skal faae at høre, forlode Landet. Norges Indtagelse ved Kong Harald var altsaa ey strax til nogen Fordel for Landet, som derover blev meget blottet fra Indvaanere, endskjønt det siden i Tiden fandt sig vel derved.

Men

Men mange Egne, som grændsede til Norge, og helst Der, bleve ved denne Levlighed oprøddet, og først bebudede, hvilket viser, at vor Norden tilforn ey haver havt saa mange Indvaanere som endel utdige Elskere af Alderdommen foregive: Thi ellers havde Landet længe siden blevet dem for trangt, og nødte dem til at opsoge nye Boliger; men at dog de fleste Bygder og Egne i Norge selv have da havt Indvaanere, endskjønt maaskee ey saa mange som siden, det sees overalt af Historien om Indtagelsen af Norge ved Kong Harald: Thi i hver Bygd traf han en liden Konge for sig. p. 79. tales om Kalk, som blev brugt til at hæfte Stenene i en Høy tilfammen; Denne Kalk maa enten ved Handel være bragt ind i Landet, eller og de Norske have da selv brændt Kalk, *Limi*, af dertil skiftede Stene: Dog finder jeg ey, at det endda haver været i Brug at opføre nogen Bygning af Sten, og var Tegl og saaubekjendt, og Skov i saa stor Overflodighed, at det var lettere at bygge af Træ end af graa Sten. p. 80. Kong Harald lod bygge Ladir eller Lade, hvor han siden havde sit fornemste Sæde, men som ifkun var en Gaard, og ey nogen Stad; Han lod og bygge et stort Skib kaldet Dragen, fordi Forstavnen var prydet med et Drage-Hoved, og Bag-Stavnen skiftet som en Drage-Svands, og vare saadane Skibe meget lange, og finale p. 87. Paa den Tid, (efter min Regning omtrent 890, endskjønt jeg maa tilstaae, at Torfæus regner gandske anderledes,) var Tönsberg allerede en Kiøbstad, og som det synes, da den eeneste, selgelte den ældste i Norge; men hvor længe den tilforn haver været Kiøbstad, derom melder Skribenten intet, og er os altsaa ubekjendt. p. 94. tales i Hornklofes Bise om Valste Sværd, hvorved her maaskee forstaaes Franske, som de Norske paa deres vidt-leftige Søe-Toge havde taget, og om Vesterlandske Vaaben, hvorved vel kan forstaaes udenlandske, som fra England og Irland, men maaskee og indenlandske Vester fra Norge, hvilken sidste Mening bliver saa meget mere rimelig, som Harald siden i samme Bise kaldes Ostmannernes Konge, fordi hans Fæderne Rige laae Øster paa Norge i Vigen. p. 95. mange, som ey kunde finde sig i den nye Regjering, flyede da ud af Landet, og droge til Jemteland

og Helsingeland, som da bleve mere bebygde end de hidindtil havde været; thi nogle Norske havde dog tilforn nedsat sig i dem. Færøerne og Island bleve da først opfundne og bebygde. p. 100. Efterat Kong Harald havde underlagt sig hele Landet, da indførte han allevegne god Fred, og forbød strengeligen al Røven og Plyndren indenlands, ved hvilken Lejlighed den store Helt Rolf blev landflygtig, som siden tvang de Franske til at overlade sig det skønne Land, som efter Nordmændene blev kaldet Normandie, og hvor han og hans Afkom gjorde sig navnkundige ved herlige Love og store Geyervindinger. p. 138. nogen Tid for Harald Harfagers flydte mange Folk af Tronhiems district for den Oplandske Kong Eisten den Onde hans Tyranni og Overvold; Ketill Jamte var deres Anfører, og drog han Osten over det store Fjeld Kiölen, hvor han røddede mange Bladser, og bebygde meget Land, som efter ham blev kaldet Jamteland. Hans Sonne-Søn Thore Helsing maatte og flye af Jamteland for et Manddrab, hvorover han drog over mange øde Marker, og satte sig ned et Stykke derfra, og blev Landet efter ham kaldet Helsingeland, og strakte det sig lige ned til Søen, Vester Botn, dog boede allerede de Svenske der langs ved Havet. Udi Haralds Harfagers Tid flyede paa nye, som tilforn er sagt, mange ud af Landet, og bleve da end flere Bladser oprøddede Øster i Jamteland, som i lang Tid var ligesom en Stat for sig, og stod hverken under de Norske eller Svenske Konger. Helsingerne derimod dreve Handel med de Svenske og gave dem Skat. p. 530. siges udtrykkelig, at Orkenoerne bleve først bebygde og det af de Norske, udi Harald Harfagers Tid, da der tilforn ikkun havde boet Søerøvere; dog synes af Mela, Plinio, Tacito, at de længe tilforn have havt Indvaanere, ventelig Caledonier, men som maaskee siden have draget derfra, for de idelige Besøggelser, som Søerøverneder gjorde.

Are Frode udi sine Schedis c. 2. p. 8. beretter, at en Normand ved Navn Ingolf først sejlede til Island, da Harald Harfager var 16. Aar gammel, men at han en før nogle Aar efter nedsatte sig paa Landet, hvorudi han blev efterfulgt af saa mange Norske, at Harald

Harald Harfager, som herover frygtede for, at hans Land skulde blive blottet fra Indvaanere, anordnede, at enhver, som herefter vilde drage fra Norge til Island, skulde give Kongen fem Dre, det er fem Lod: Thi i gamle Dage havde alle Penge en vis Vægt, og og sloges da bestandig af purt Sølv, og purt Kobber, endskjønt Norge endda ey havde sine egne Penge, men ifflun bettente sig af Udenlandske, som end ikke vare i Mængde, saa at umyntet Sølv var ligesaa meget, og mere gængs end mynted. Da de Norske satte sig ned paa Island, var Landet øde, og næsten overalt bevo-red med Bile-Krat. Landnama Saga, som Are og uden Tvivl har skrevet, beretter c. 1. p. 3. at en Svensk ved Navn Gardar, som var boesiddende i Sieland, blev imod sin Villie drevet af Storm til Island, og maatte opholde sig der Vinteren over. Han vidste ey, at det var en De, og blev det efter ham kaldet *Gardarsholm*, saa og Sneland, af en Norsk Søe-Røver Naddod, som før havde været der. Stiden seylede en navnkundig Søe-Røver ved Navn *Floke* ud fra Rogaland for at oplede Landet, og tog han tre Ravn med sig til Deyvisere, som han lod udflyve, da han var kommet noget norden for Færøerne, hvoraf den ene og søgte lige til Landet, som han ved den Lejlighed fandt. Floke blev der to Vintre, men Landet stod ham ikke an, thi kaldte han det Island. c. 2. Udi Harald Harfagers fiette Regterings Aar drog Ingolf første gang til Island, og udi hans trettende satte han sig der ned, hvilket var det 874. efter Christi Fødsel. c. 4. og 6. fra den Tid af droge mange til Island og nedlode sig der, saavel i dette som i næstfølgende Sæculo, mest fra Norge, men og fra Danmark, Sverig, Gothland, Skotland, Island, Syder-Derne. Gemeentligen vare de saadane, som for en og anden Aar. sag maatte rømme deres Land, eller som og de Mægtiges Overvold, fornemmelst Harald Harfagers i Norge, nødde dertil. I Landnama beskrives dette vidtloftigt og omstændeligt; Enhvers Navn, Slægt og Affom opregnes, saa og paa hvad Sted i Island han satte sig ned, saa at man, uden at træde Sandheden for nær, kan paa staae, at intet Folk haver sine origines og Stamfædre saa rigtige, og Historien af sit Lands Beboelse saa omstændelig, som de

62 Forsøg til en Afhandling om de Danske og Norske

ædle Islændere. Men da det ey hører til mit Forsæt at gaae alt dette igennem, saa vil jeg nu gaae videre i mit Forehavende: Jeg haver tilforn af Sturlesson anført, at Færøerne og bleve bebygde ved Lejlighed af de mange Norske, som flyede ud af Landet for Harald Harfager; Dog synes der tilforn at have boet nogle Folk, endskjønt man ey til visse kan sige, hvor længe. *Torfeus* i *Commentatione Historica de rebus gestis Færeyensium* c. 3. p. 6. mener, at den første, som haver boet paa Færøerne, har hedt *Grim Kamban*, og anfører til *Bevis Flateyar Bogen*. Over alt havet ey saa omskændelig Efterretning om Færøernes Bebyggelse, som om Islands. Dog er det vist, at Norske have først besat dem, endskjønt der siden ere komne andre did fra Syderøerne og Irland, hvoraf dog de fleste have fra Førstningen og været af Norsk Herkomst. *Torfeus* i *Historia Norvegiæ* Par. 2. l. i. c. 15. p. 28. beretter om en vis *Thorolf*, at han paa Kongens vegne reyste med 90. Mand til Finmarken, da hans Formænd ifkun pleyede at tage 30. med sig, og at han købte en Hob Barer sammen, holdt Markeder, inddrev Skatter, og førde anseelig Handel. Han var en stor Husholder, og holdt stedse i sin Steneste, foruden Trælle, hundrede Leye-Svende: Nogle af hans Folk brugte han til at fange Sild, andre til at tørre Fisk, og atter andre til at fange Sæl-Hunde og Fugle, eller og samle Æg sammen. Han havde og et stort Koffardte Skib, som var malet over Vandet, og havde Seyl af adskillige Farver. Dette lod han Nar 878. gaae til England med Fisk, Maar. Skind og Dre-Huder, og bragte det ham derfor igjen Hvede, Honning, Vin og Engelsk Klæde; c. 18. p. 34. Men denne kostbare Mand blev af sine Fiender, som misundede ham hans Lykke, saaledes beført hos Kongen, Harald Harfager, at han lod med Magt borttage hans Skib, hvorover han drog ud af Landet og lagde sig paa Fribytterte, rovendet i Øster Søen. Om Høsten da Ridsmændene i Mængde seylede fra Markedet i Skaane, fulgte *Thorolf* de Norske uformærkt efter lige til *Mostrar-Sund*, hvor der laae et Skib for ham, tilhørende Kongen, og som og havde været i Skanor for at indkøbe for Benge til Kongens Gaard *Thrymø*, hvor Kongen ofte opholdte sig,

fig, Malt, Hvede, Vin, Honning og andre fornødne Ting. Dette Skib angreb Thorolf og bemægtigede sig. Siden borttog han fra Silværingerne et andet Skib, som var ladet med Malt c. 20. p. 26. Men endelig blev han Aar 880. usformodentlig oversalden af Kongen og dræbt. c. 21. p. 37. Af denne Historie sees, at de Norske have da tænkt paa det som man egentlig kan kalde Handel, og at Overdaad og Lyst til fremmede Varer strax have indfundet sig, hvilket er u-adskillelig fra Handel, i hvor meget en Del, der ere bædte Patriotter og Moralister, end Philosophi og Kiendere af Menne- skernes Hæfter, og deres passioners Sammenhæng, vilse nægte det. Men det mærkeligste er, at de Danskes Handel i Skaane haver da allerede været saa stor, at de kunde afhændige til andre fremmede Varer, som Vine, og Hvede maaskee da ogsaa var. Man kan ey slutte andet heraf, end at de maa have handlet paa England og Frank- rige, ued mindre man vil falde paa den Mening, at de paa deres store Søe-Køber-Togge have taget disse Varer med Magt i bemelte Lande, og siden solgt dem til de Norske.

Det tiende Sæculum er end rigere paa Exempler om vore For- fædres Handel, end noget af de forrige, og agter jeg med det at slutte denne Afhandling, saasom Danmark ved dets Ende var næsten gandske kristned, og Norge til dels, i det mindste ey ubekendt udi denne Religion, som ved at afskaffe det gamle Søe-Køverte, og indføre et mere stille Levnet, gjorde saadan Forandring i al Leve- maaden her i Norden, at man fra det ellevte Sæculi Begyndelse af kan regne en nye Tids-Regning i Handelen, som derfor og udfordrer en særdeles Afhandling.

Udi Handels Historien af det tiende Sæculo vil jeg følge den samme Orden, som i de forrige Sæculis, og først betragte hvad udenlandske Skribenter berette hid henhørende. I Lambardi En- gelste Love p. 41. findes en ny Forening som den i forrige Sæculo ommældte danske Konge Gudrun, der havde sat sig ned i Ostan- geln, indgik med den Engelske Konge *Edvard*, en Søn og Efterføl- ger af *Alfred*. Udi denne Forening nævnes c. 3. den Mont Ore, som

64 Forsøg til en Afhandling om de Danske og Norske

som da brugelig iblant de Danske, doo at forstaaedem, som da boede i Engelland c. 6. befales, at de Danske skulde give Almisse af hver Ploug. c. 9. at hver den som arbejdede om Son-Dagen eller paa andre hellige Dage skulde straffes; En Anordning som i Henseende til alt for mange Hellige Dage ey var sonderlig fordelagtig for Handels og Vandels Fremgang, allerhelst de Christne beginge da overalt mange og unyttige Fester. I den Fred, som den Engelske Kong Ethelred indgik med Anlafs Krigshær, hvorved forstaaes den Norske Konge, Olaf Tryggvason, som endda ey var kommen paa sine Fædres Throne, loves c. 2. p. 91. Kiobmands Skibe af Sikkerhed og Tryghed. Udi Irland spillede de Norske saavel i dette, som i forrige Sæculo Mestere, og vare der bekiendte under Navn af *Ostmannen*. Sylvester Gyraldus i *Topographia Hiberniæ* l. 3. c. 43. i *Cambdeni Anglicis* p. 749. vidner, at de først komne der under Skin af Kiobmandskab, og bleve meget vel imodtagne af Irlanderne, som glædede sig over, at et handlende Folk vilde nedsette sig hos dem, da de selv ey vare oplagte til Handel, eller skilkede at fare til Søes. De ansaae og derfor med al Taalmodighed, at Ostmannerne bygde trende Stæder Dublin, Waterford, og Limerik, og omgave dem med Mure og Graver. Men efterat Ostmannerne havde saaledes befæstet sig, vendte de den lodne Side ud, og tilføyede Irlanderne stor Skade: Saavidt Gyraldus; hvorved dog maa mærkes, at hans Ord ey maa tages i den skarpeste Mening, naar han skriver, at Ostmannerne først bygde Dublin, da dog Ptolemæus længe tilforn taler om den under det Navn Eblanum, hvorfor de maa forklares paa denne Maade, at de Norske kun have forbædret og udvidet den. *Wilhelm* af *Malmesbury* l. 2: de *Gestis Regum Anglorum* c. 6. p. 51. i *Scriptoribus rerum Anglicarum* post *Bedam* beretter, at den Norske Kong Harald, hvorved han forstaaer Harald Harfager, sendte til den Engelske Konge *Adelsten* et Skib i Foræring, hvis Snabler vare forgyldte, Segl af Silke, og rundt omkring inden i besat med forgyldte Skjolde. *Adamus Bremensis* vidner i sin Kirke-Historie l. 1. c. 50, at da den Bremiske Erkebisp *Unni* kom til *Birca*, den samme som *Sigtuna*, Hoved:

Hoved-Staden i Sverig, dreves der en stor Handel af Danske, Rormannerne, det er Norske, Slaver, og Sember, Indbaanerne af Preussen, saa og andre Scythiske Folk, hvorved maaske Russerne forstaaes, hvilke alle fore did til Skibs. Unni døde i Birca Aar 936. Da Adaldagus havde været Erkebisp i Bremen i 12. Aar, det er Aar 948, blev et nyt Bispedom stiftet i Aarhus l. 2. c. 50. p. 16, hvoraf kan sees denne Stads Velde. At den navnkundige Stad Julin eller Jomsborg er udi dette Sæculo bleven anlagt af de Danske under Harald Blaatands Regtering, er en bekendt Sag, og skal bedre frem af mig ved Vidnesbyrd bevises. Hvor stor den haver været, kan sees af følgende Adami Ord l. 2. c. 66. p. 19. "Ved Oderstrommens Udlob ligger den ædle Stad Julin,, som er en navnkundig Havn for de omkring liggende Barbarer og,, Græker. Om hvilken Byes Roes jeg her vil indføre noget, saasom,, der tales store og neppe troltge Ting om den. Den er sandelig af,, alle Stæder i Europa den største, og beboes af Slaver, tillige,, med andre Græske og barbariske Folk. Sæker have og faaet Fri,, hed at boe der, dog maa de ey offentligen øve den christne Guds,, Tjeneste; Thi alle Indbaanerne ere Hedninger, men for det øv,, rige, saa glæstfrie, og af saa gode Sæder, at intet Folk kan være,, mere omgiengeligt og anstændigt i Opførsel. Der drives Handel,, med alle nordiske Folk, hvorved Byen beriger sig, og besidder alt,, hvad som er rart og kostbart., Udi denne Adami Beskrivelse maa vel mærkes, at han siger, at de omliggende Græker boede der, hvilket enten er en Fejl af ham, som de Tidens Ukyndighed i Geographien ey gør gandske utrolig, allerhelst det synes, at han haver meent, at Østersøen hang sammen med Palus Mæotis, eller hand ved Græker har forstaaet Russer, hvilket var meget almindeligt i Norden i det ellefte Sæculo, da Adamus skrev, saa at naar man finder paa de gamle Rune-Stene, at en haver faret til Grækerland, saa bør derved gemenligen forstaaes Rusland, hvilket vore Forfædre kaldte saaledes, fordi den christelige Tro blev der indført imod Slutningen af det tiende Sæculo af Grækerne, fra hvilken Tid af der stedse var stor Samfund imellem begge disse Folk. Og at

vore Forfædre droge saa meget til Rusland, det kom deraf, at de Russiske Konger og Fornemste Slægter vare af Varegisk Blod, det er at sige Svensk, Norsk og Dansk; hvorfor man og finder, at de Huse have jævnlig besvoret sig sammen, og flygtige nordiske Prindser søgt deres Stikkerhed i Rusland.

Dette er alt hvad jeg har kunnet tilvejebringe til Handels Historie i dette Sæculo af udenlandske Stribenter; De indenlandske bringe os derimod en rigere Høst. I Danmark regierede i det tiende Sæculo Gorm den Gamle, Harald Blaatand og Svend Tve- skæg, hvis Død dog indfalder først 1014. i næste Sæculo. Til Handel-Historiens Oplysning under Gorms Regiering finder jeg følgende optegnet: Saxo l. 9. p. 179. vidner, at han stærk forfulgte de Christne, og ødelagde deres Kirke i Slesvig, hvormed og Fremmede Stribenter komme overeens. Saadan Forfølgelse ha- ver ikkun lidet tiend til at forbedre Handelen. Udt Heimskringla p. 75. og 76. vidnes, at han afskaffede alle smaa Konger i Danmark, og bragte hele Riget under eet Hoved; Af hvilken Forandring dog Landet formædelst ovennævnte Forfølgelse ey synes at have nydt me- gen Fordel i hans Tid. Svenno Aggonis c. 3. p. 58. beretter at Gormonis Dronning Thyra, med det Tilnavn Danebod, lod først bygge den navnkundige Bold Danevirke, hvorudi han dog mær- keligen vildfarer, da jeg tilforn af jævn gamle Frankiske Striben- ter haver vlist, at Kong Godefrid allerede haver bygt den vel hund- rede Aar tilforn. Dog kan det vel være, at Dronning Thyra haver repareret, og maaskee forbedret den, allerhelst Saxo l. 10. p. 182. fortæller det samme om hende, skönt han henfører Byg- ningen at være gaet for sig under hendes Søn Haralds Regie- ring efter Keiser Otho den Stores Tog mod Danmark. Torfaeus i Trifolio Historico p. 4. beretter, at der i Gorms Tid vare tre Aar efter hinanden stor Misværet og Død, og at Handelen gik fra Landet, som dog meget blev forekommet ved det Oplag af Korn- Vare, som Kongen havde gjort i de gode Aar. p. 6. tales om Reb- ler, som vorede i Jylland, men ey om de vare vilde, eller oplæd-
tede

bede i Hauger. Er det sidste rigtigt, da kan man fra denne Konges Tid af regne vore Frugthaugers Begyndelse, ligesom jeg tilforn haver anført Urte-Haugernes.

Det er bekiendt, at Gorms Søn og Efterfølger Harald Blaatand antog den christelige Tro, hvilket tilvæbragte en stor Forandring hos os; thi fra den Tid af blev Fribyttarie efterhaanden aflagt, og fredelige Konster mere gængse. Der er ellers Trist om, naar Harald blev Christen. Jeg formener, at det er skeet ved Levlighed af Keyser Ocho den Andens Tog til Danmark Aar 976. men at anføre hvilke Aarsfager jeg hertil haver, er ey her det rette Sted. Saxo p. 186. beretter, at denne Konge blev begravet i en Kirke, som han selv havde bygt i Roskild, hvormed og Adamus Bremensis c. 70. p. 21. kommer overeens, leggende til, at Harald kaldte denne Kirke efter den hellige Trefoldighed. Og er dette den første Kirke, som man med nogen Visshed finder at være bygt i Steiland. Fra denne Tid af bliver og stedse talet om Roskild, og at Kongerne som oftest opholdte sig der; hvorimod Lethra gandske kommer i Forglemmelse, hvilket Sted ventelig de følgende Danske Konger som Christne bare Afstkye til for al den Afguds-Tjeneste, som der var skeet. Paa samme Sted fortæller Adamus, at Harald gav Love til de Lydske som boede paa hin Side Elven, og til Fri-serne, hvilke de endda rettede sig efter i hans Tid, omtrent hundrede Aar efter. Er dette rigtigt, da kan man heraf slutte, at Harald, som gav Love til Fremmede, saa meget mindre har forsoemt at give dem til sine egne Undersaatter, endskjønt ingen af dem ere komne til os, ligesaalidet som hans Frisiske Love, thi de, som staae i Lindenbrogs Samling, ere ældre og hedenske. Hvor stor de Danskes Magt haver været under denne Konge, og fornemmelig hvor mange Søe-Folk og Skibe de have havt, kan best sees af det som fortæles i Heimskringla T. I. p. 207. at Harald drog til Norge for at underkvinge det med en Flode af 600. Skibe. Regner jeg nu, at der kun haver været 50. Mand paa hvert Skib, saa kommer der dog et Antal af 30000 Mand ud. At de Tider endda ey have været

meget gunstige for Kjøbmandskab, kan sees c. 35. p. 241. hvor der fortælles, at de Danske toge alt Godsset fra et Islandsk Skib, som havde tilsat paa deres Kuster, under Navn af Strand-Brag. Dog hvorfor vil jeg saa meget anklage de Tider for dette, da denne onde Skik vedvarede til dels her i Norden indtil Reformationen, og der endnu ere Lande og Stæder i Europa, hvor den eyer aldeles aflagt? Forfatteren til Knytlinga Saga vidner p. 2. at Harald bygde Jomsborg i Benden. og gav dens Indvaanere Love, hvilket dog andre tilskrive Palnatoke, som vel og i sig selv er rigtigere, endskiont denne Sagas Fortælling dog derfor gierne kan staae ved Magt, saasom Palnatoke var en Undersaat af Harald, og gav disse Love ud med hans Tilladelse. Med denne Beretning kommer og Fagrskinna overeens hos *Torfæum* i *Trifolio Historico* p. 63. I *Olaph Tryggvasons Saga* Par. I. c. 132. beskrives Jomsborg saaledes: Havnen var saa stor, at der kunde ligge 300. lange Skibe, og var der en Sten-Bue for den med Jern-Dør i, og et Kastel oven over, hvorpaa stode Blider, og saaledes kunde alle Skibene indelufftes og bevares, og var Havnen inde i Byen. *Torfæus* i *Historia Norvagiæ* Par. 2. l. 3. c. 4. beretter, at den navnkundige norske Søe-Røver *Eigill Skallagrim* med sit Sælskab plyndrede og opbrændte Lund i Skaane, endskiont Indvaanerne forsvarede sig tappertigen, og Byen var omgivet med en Træ-Mur. *Thomas Bartholin* i *Ant. Danic.* l. 2. c. I. p. 222. anfører af *Flateyrbog*, at der i *Haleyre* i Danmark holdtes et stort Marked, hvorhen kom mange Folk af gandske Norden. Om dette Marked taler og *Torfæus* i *Historia de Reb. gastic Færeyensium* c. 4. p. 14. med det Tillæg, at did komne ogsaa Folk fra *Færøe* for at kjøbslaae, at der iblant andre Ting vare *Guld-Armbaand* til sal's, og at der handlede med Penge, endskiont ventelig en alene, da Ombyttten med Vare vel endda var mest brugelig.

Udi *Svend Tveskiøgs Tid* paastaar *Saxo* p. 186. at det først blev indført, at Skovene, (*Saltus ac nemora*) i *Jylland*, *Stelland* og *Skaane*, som hidindtil havde tilhørt Kongen, bleve nu *Almuens* i de tvende sidste Lande, og særlige *Slægters* i det første, hvor-
med

med og Sveno Aggonis c. 4. p. 73. kommer overeens. p. 187. at Fruentimmer skulde herefter arbe, da de tilforn havde været udelukte fra al Arb, og p. 189. at Tvefamp, som hidindtil havde været brugelgt i Retter-Gang, blev affkaffed, og Jern-Byrd derimod indført, en Bisp indsat i Roeskild, Kirker og Kloistere bygde. *Torfæus* Histor. Norv. Par. 2. l. 8. in mantissa c. 2. p. 361. nævner af Nials Saga *Helsingborg*, hvoraf sees denne Stads Vælde.

Dette er alt hvad jeg har kunnet tilveiebringe om de Danskes Handel og didhen hørende udi dette Sæculo; De Norskes skal derimod give os en rigere Materie. Udi Harald Harfagers Tid, som endda regerede indtil omtrent Aar 930. finder jeg følgende antegnet: i Heimskringla p. 114. c. 37. tales om Skuder, som da brugelige Skibe; og p. 115. c. 38. at Biörn en af Kong Haralds Sonner boede i Tönsberg, hvorhen søgte mange fremmede Skibe, saavel fra Norge selv, som fra Danmark og Sæxen, og havde Biörn selv ogsaa Skibe, som seylede til andre Lande, og erhvervede ham nødvendige og kostelige Ting hvorfor hans Brødre, hvilke vare af et gandske andet Sind, kaldte ham Biörn Kjøbmand. Udi Thorgrim Prudes Saga c. 3. p. 17, som findes i Biörn Marcus-Sonars Samling af Sagar in 4to, berettes om en Vble-Saard, som var fuld af skionne Vble-Træer. *Torfæus* Historia Norv. l. I. c. 39. p. 68. fortæller at Kong Harald sendte sin fortrolige *Hauk Habrok* med et Skib til Rusland for at kjøbe sig Varer. Hauk kom just da Marked paastod, hvortil en stor Mængde Folk fra adskillige Lande havde indfundet sig, og kjøbte han da iblant andre Ting for Penge en kostelig Tøye belagt med Guld, hvis lige indtil den Tid ey havde været seet i Norge; Aaret efter sendte Kongen Hauk med to Skibe til Biarmeland for at kjøbe Skind-Vare.

Efter Harald Harfager blev hans Son Erik, med det tilnavn Blodøye Konge over hele Norge. Men hans Regtering varede ikkun kort, hvor for jeg og ey heller under den finder noget, som tiener til mit Forehavende. Sagen Adelfstens Fostre, en Broder af ham, kom derpaa til Riget, og var en af de nyttigste Konger, som Norge nogen-

finde haver havt. Udi Heimskringla finder jeg om ham følgende optegnet p. 127: Ved sin Ankomst til Regleringen gav han al Almue- deres Odels-Rettighed igten, som hans Fader havde med Vold fra- taget dem, og fra den Tid af haver Odelen stedse staaet ved Magt i Norge. Denne Gierning var i en dobbelt Henseende politisk; thi derved vandt Kongen sine Undersaatters Hjertter, hvilket var ham høyligen fornødent i hans Reglerings Begyndelse, og derved hindrede han ogsaa, at saa mange Folk ey siden gik ud af Landet, som tilforn, for at nedfætte sig paa Island, Færøe og andre Steder, hvil- ket tilsidst, saafremt det havde været længe ved, vilde have gjort Landet øde. p. 137. c. II. udi denne Konges Tid var bestandig Fred indbyr- des i Landet, saa at Riobuændene kunde reyse sikkert overalt hvor de vilde, hvorfor man mest maatte takke de skionne Love, som han bestilte de nemlig Gule-Things og Froske-Things Love; p. 139. c. 14. med Jamterne stiftede han og Riobuandskab og Handel, saa og med de Helsingere, saa vare af Norsk Herkomst, hvilke tilhobe hav- de hidindtil ligesom boet adskilte for sig selv, og formaaede han dem herved til godvilligen at underkaste sig den Norges Krones Lydighed, hvilket de ey heller havde Marsag at angre; thi Kong Hagen indførte strax gode Love og Skikke iblant dem. Hvor stor forskjel er ey imel- lem de Indtagelser, som skee ved Godhed, Visdom, Handel og Van- del, og dem som skee ved Sværdet og Blods Udgydelse! og hvor meget større er ey denne Konge end den største Seyrherre! Lad væ- re at den sidste gjør mere Bulder i Verden og Opsigt i Historien, hvil- ket maa tilskrives Menneskernes vrange Domme, og Skribenter- nes Hyllerie. Denne gode Konge, som selv havde antaget den christne Tro i England, søgte og at indføre den i sit Rige, men forgæves, saasom han aldrig vilde betiene sig af andre end lemfældige Midler, og det ey er saa let en Sag at overtale Folk til at forlade de Mentn- ger, som de have diæt ind med Moders Mælk. Udi Heimskringla gives udførlig Efterretning om alle disse Kong Hagens forgæves Bemøvelser. Hvad som mest standsede dette begyndte Værk var, at Almue syntes, at de ey fik Tid til at arbejnde nok, dersom de hver syvende Dag skulde holde sig fra alt Arbejnde, og Trællene klagede,

at

at de ikke kunde arbejde, dersom de hver syvende Dag skulde faste. Nu omstunder klages i Christenheden ey over, at der ere for faa Arbejds-Dage, da den gemene Mand heller onsker at formindste end formere dem. p. 149. c. 21. den Skif at dese Landet ind i Skibs-Reder, som siden vedvarede inogle hundrede Aar, maatte man og takke denne Konge for. Han fastsatte hvor mange, og hvor store Skibe hvert Fylke skulde udruste. Desuden anordnede han og, at paa høye Fjelde langs Søe-Kanten skulde, naar nogen fiendtlig Flo- de saaes, antændes Ild af Ved, kaldet Viter, hvorved hele Landet i en Hast kunde blive underrettet om Fiendens Ankomst. Begge disse Anstalter vare herlige til Landets Forsvar, og kan man fra denne Tid af regne den Norske Søe-Magts ordentlige Forfatning. Den foromtalte Gule Things Lov er endnu til, og sees deraf best, hvordan Tilstanden var i Norge i Kong Hagens Tid. Jeg vil her ikke anføre af den hvad som paa nogen Maade henstræger til Handelen. „Ingen maatte tage sig selv til Rette, men dersom nogen havde,, Krav paa en anden, da skulde han stævne ham, og føre Vidner.,, Komt han ey efter han tre gange var stævnet, da skulde han stævnes,, til Things for Ran og Lovens Overtrædelse, og skulde han da dem,, mes fredløs for Sagsøgeren, indtil han rettede for sig. Men hvo,, som tog sig selv Ret, skulde iglen give det tage, bøde til Kongen,, og siden søge sit efter Loven.,, Røde-Balken c. 1. I det andet Ca- pitel handles om Gield, og maa man der forundre sig over de for- sigtige Regler, som der gives, for baade at hindre, at ingen skulde tabe sit udlaanet, og ey heller det kræves af nogen, som han ey havde faaet til laans. I det tredje Capitel handles videre om laant og og lenet Gods. Overalt tales ey meget om kristelige Beviser, men mest om Vidner, saa at alle giorte Contracter maatte bevises med Vidner. Dog var Skrift da i Brug, endskiont ey saa almindelig som nu, og havde været gandske vist fra det 6 Sæculo; thi meget ældre troer jeg ey at Runerne have været her i Norden, hvilke ere vore ældste Bogstaver, og de eneste indtil Christendommen. I det fjerde Capitel handles om, hvorledes det skulde gaae til, naar Vidner fat- tedes i Stads-Sager. Døde Skylderer, da skulde hans Arving

sværge,

sværge, at Stelden var ham en bekiendt c. 5. Var Stelden tyve Aar gammel, da maatte Skyldneren værges sig med sin Ed c. 6. I det syvende Capitel forbydes al Svig i Sal, som at sælge det man en eyer, at sælge een Ting til tvende Personer, at sælge Sand eller Stærn for Mel eller Smør; Hvilken som gjorde det sidste, skulde derfor bøde tre Mark. Det ottende Capitel foreskriver, hvorledes det skal forholdes med at leje Kær ud. Det 9de med at leje Guld og Sølv og alt Gode hvad Navn det end haver, og at Lejen eller Renten deraf, ligesom man er foreenet om, skal betales, ja endog Rente af den Rente, dersom Forentingen er saaledes; men hvis Inngen Forening var derom, da betales en Rente af Renten. I det tiende Capitel handles om at sætte Creature ud paa Foder hos andre, det II. en at sælge Fæ, som haver nogen hemmelig Lyde, 12. at Sælgeren bør staae til Ansvar for det som en anden Ktober ubeseet, 13. om Stærnemal, 14. om det samme, hvo der iblant andet handles om hvorledes de skulde søges, der vare reyste til Grækerland; hvilken Post maa være sat til siden Kong Hagens Tid: Thi da var det endnn en blevet nogen almindelig Stik her i Norden at reyse til Grækerland selv, og Rusland kaldtes en heller paa de Tider af vore Forfædre Grækerland. Overalt maa man tilstaae, at dette kan endog give Formodning, at det hele 14. Capitel en er af Kong Hagen, og det saa meget mere, som denne hans Lov stod ved Magt indtil Aar 1274. under Kong Magni Lagebæters Regjering, og imidlertid blev paa mange Maader forsøget, frataget og forbedret af de i den Tid regjerende Konger, hvis Forandringer og Forordninger vel undertiden bemærkes i denne Lov, men en altid, som dette Sted giver en tydelig Prøve paa; hvorfor jeg en just vil staae inde for, at alle de Anordninger, som jeg her anfører, ere af Kong Hagen, og en, af senere Tider, men vel, at jeg en skal henføre nogen til ham, som enten tydelig i Loven siges at være givne af nogen senere Konge, eller som og Omstændighederne bringe mig til at slutte det om. Men at komme til mit Forehavende igien, da handles i det 15. Capitel om dem, der sælge uhiemmelst, i 16. om Laan, og 17. om Pant. Af Egte-skabs-Balken c. 2. og 3. sees hvorledes, og hvorvidt Egte-

Folk

Folk maatte raade over hinandens Gods, c. 4. at det endda var brugeligt paa en vis Maade at tilkøbe sig Koner, en Skil saa gammel, at Tacitus allerede tilskriver alle Tydske den, og c. 6. at Fruentimret, forstaae endda kun dem som vare gifte, ey kunde sælge det som var af stor Værdie. I Lovs Lov c. 1. handles om Trælle, og sees deraf at de solgtes ligesom andet Gods, at Børnene tilhørte og fulgte Modrene, naar baade Fader og Moder vare Trælle, at Trællene kunde forhverre noget for sig selv, c. 2. om at tage sig Arvinger, c. 3. og 4. om Sidner, c. 5, 6. og 7. om at frigive Trælle, c. 8. 9. 10. 11. 12. og 13. videre om Trælle, c. 14. om leyede Arbeids-Folk, og c. 15. om at gieldbundne Mænd og Qvinder bleve Trælle, dersom de ey kunde betale; dog saa, at de ey kunde sælges ligesom andre Trælle. Lands-Love Balken c. 1. om Jord-Love, c. 2. 3. og 4. om Pevslændigens Forhold, i hvilket sidste Capitel tales om Angelica-Hanger, Vinter-Rug, Høge eller Falker til Jagt, og at brænde sort Salt og Tiære. De efterfølgende Cap'tler handle fremdeles om Gaarder og deres Brug, uden just at indeholde noget, som vedkommer mit Dnemærke, undtagen at c. 13. mældes, at Sætere til Fjelds skal bliv ligesom de have været fra gammel Tid af, og at ingen maa forbydes der at holde sit Dværg, hvilket viser at Bøngderne og Dalene maa have været næsten ligesaa bebygde som nu, siden Folk for at føde deres Creature søgte saa besværlige og langt afliggende Steder, som Sætere ere, og hvilke ey kan tiene til andet end til Græsning for Fæe, i hvilken Henseende de ere umistelige for dem, som beboe Dalene, hvilke neppe kunde blive bestandige, men maatte søge andre Pladser, dersom de ey havde disse Sætere, saasom Folkene i Dalene ere mange, og Dalene trange, saa de fleste ey ere i Stand til at give ret meget Korn af sig; hvorfor Almue af mere end Halvdelen i Norge maa nære sig af deres Creature, og langt mere end Halvdelen af den anden Part igien af Fiskerte, og af det de kan fortiene ved deres Skove og Bergværker, og derved blive i Stand til at købe sig det manglende Korn i Kjøbstæderne. Sæterne maa derfor anses som en af de største Betsignelser Gud haver givet dette Land, og

uden hvilke, forstaae, naar de altid bruges ligesom de stedse fra Arilds Tid af have været, Landet ey nær kunde være saa beboet, som det nu er. c. 14. tales Lare-Fiskerie, c. 18. om Skæl-Stene imellem Folkets Eyendele, c. 19. om almindelige Lande-Vene, som skulde være saa brede, som et Spyd var langt, samt og om Broer, og c. 20. om Sæl-Hunde-Fangst. I Arve-Balken c. 1. lyder den nittende Artikul saaledes: "Doer nogen paa Klobmandskab midt-Havs
 "herfra, hvorsomheldst han stævner fra Norge, da eyer Kongen
 "halve Delen af hans Gods, om det beløber sig til mere end tre Mark;
 "End om han doer forend han kommer midt-Havs, da eyer Styr-
 "manden alt, om ingen Arving kommer inden tre Vintre; End
 "om den, som haver lagt fællig med ham, er inden Bord, da bør
 "han beholde Godset, og ikke Styrmanden; Nu ligge de fortoene-
 "de ved Landet, og doer han udi Tælt, da eyer Landdrootten alt det,
 "som ikke er i Laste-Rummet paa Skibet., Denne Lov var hver-
 "ken billig eller politisk, og tienede snarere til at gvoele, end befor-
 "dre Skibs Handel. I den Balk kaldet Ting-Bud forordnes c.
 15. at alt det, som skibbrudne Mænd kunde med Vidner bevise at
 være deres, det skulde de beholde, men at alt andet Drag derimod
 tilhørde Kongen. Det 16. Capittel lyder saaledes: "Laver man
 "Klobmands Skib til hjemme i Herredet, og befragte Mænd ham,
 "da skal han saaledes bortfragte Rummet, at de faae alle deres
 "Gods med, som have befragtet ham. Men bliver Skib for me-
 "get ladt, da skal han føre sine egne Vare fra Borde, og hine ha-
 "ve deres Vare i Skibet, eftersom de have fragtet. End om Skt-
 "bet synes endnn for meget ladt, da skulie de udloffe deres Gods af
 "Skibet, som sidst fragtede, men de skulle have af Styrmanden
 "ser Dre for Foreningens Ophævelse. I Hval-Retten handles
 c. 1. om hvorledes det skulde forholdes med Hvalfisk-Fangsten, og
 tales der og ved Leylighed om Silde-Fiskerte c. 2. tales om Hvalens
 Spæl som en god Vare, hvoraf man maa slutte, at de have brændt
 Tran af den, endskiont det ey siges tydelig. I Manhelge-Balken
 siges c. 68. at 32. Køer beregnes til 10 Mark, og c. 73. at en Kø er
 halvtredie Dre, hvoraf er klart, at hver Mark bestod af 8. Dre, saa
 og,

og, at endskjønt der jævnlig i de gamle Love beregnes efter Penge, saa skeede dog Betalingen sielden i Penge, men mest med Vare, hvilket saa meget lettere kunde skee, som det var fastsat, hvor meget Vare skulde gielde i Penge; Og allermest har det været brugeligt at tage Vare i Betaling i Kong Hagens Tid, og en god Stund efter, saasom der endda ey blev slaget Mønt i Landet selv, og ingen andre Penge habdes end fremmede, der enten varej forhvervede ved Handel, eller og, og det fornemmelst, ved Fribytterie. Alle de Penge som derfor udgives for Nordiske, og ere ældre af Danske end Knud den Stores Tid, (endskiønt jeg maa tilstaae at endnu ingen af hans danske Penge ere mig forekomne, men vel mange af hans Engellske;) af Svenske, end Oluf Skautkonning, og af Norske end Oluf Kyrre, (endskiønt jeg tvivler paa, at hidindtil ere fundne ældre end af Kong Sverre, hvilket dog ey gjør det urimeligt, at jo Oluf Kyrre kan have slaget Penge, siden han i saa mange andre Maader indførte fremmede Stikke, og lagde sig efter at forbedre sit Rige, i hvor vel jeg ey kan nægte, at man ikke i Historien finder noget Bevis for at han haver ladet mønte;) alle de ældre Penge, siger jeg, ere enten falske og slagne i de nyere Tider, eller og, endskjønt fundne i Jorden her i vore nordiske Riger, fremmede og indførte andensteds fra, eller i det høyeste, dersom nogle af dem ere indenlandske, at ansee som et Slags Skue Penge, hvilke man ey kan nægte at jo vore Forfædre have iblant forfærdiget, og holdt som heilige Ting, og baaret hos sig. c. 74. tales og om Badmel, Lærred og Klæd; hvilket enten viser, hvor vidt Fabriquerne, eller og Handelen da haver været drevet, endskjønt jeg anser det sidste for troligere. At Badmel da haver været meget almindelig, kan sees af c. 85. Tyve Balken er meget stræng, og dømmes der den, som stæler ikkun en ringe Ting, fra Livet. Altsaa sørgede vore Forfædre meget for Trygheden af Folkets Gods, men for deres Liv vare de ey nær saa bekymrede; thi alt Mord og Drab kunde forsones med Penge og Penges Værdie, dersom den slagtes Frænder og Slægttinger vilde tage dertimod. Love, der komme vel overeens med de Tiders Menneskers stridbare, haarde og grove Sæder. Ledings Balken er upaa-

tvivlelig for den største Del af Kong Hagen. I den forordnes c. 3. at enhver skulde af sin Familie give den syvende Mand, hvilket kan tiene meget til at udregne hvor mange Folk der i gamle Dage have været i Norge, som herefter skal vises. Af c. 4. sees, at der da holdtes ordentlig Mandtal over Uundersaatterne, i det mindste over dem der vare tienlige til at gaae i Krig. c. 5. forordnes, at dersom der ey kan faaes Skibs Folk nok, da skulle de Bønder drage, som have Folk for sig at arbejnde, og forslaaer det ey, da af dem, som selv arbejnde, een af hvert Sted, hvor der ere tre, og i Nøds Tilfælde to, saa at ikkun een bliver hjemme. c. 6. lærer os, at de da allerede have havt Kølke paa deres Skibe c. 17. forordnes om Biter at antænde i Krigs-Tider. c. 19. forbydes, at det ene Fylke maa ey hindre, at der føres Korn og Mad-Vare til det andet, og endelig anordnes i det 21. Capitel, hvor mange Skibe hvert Fylke skulde udrede, nevntig Viggen 60. Skibe, hrer paa 20. Sæder, Agdesfiden 16 Skibe af 25. Sæder, Rogaland 24. af 25. Hordeland 24. af 25. Sogn 16. af 25. Fiorderne 20. af 25. Romsdalen 10. af 20. Nordmor, hvilket dog maaskee skal betyde begge Mørerne, 20 af 20. Thronheim 80. af 20. Numedalen 9. af 20. og Helgeland 12. af 20 og 1. af 30, hvilket tilsammen gjør 292. Skibe, og 6350. Sæder, og folgelig naar man regner 2. Mand paa hvert Sæde, 12700 Mænd. Vil man nu holde for, at denne Beregning og Udskrivning er gjort efter foransførte Forordning, at ikkun hver 7. Person skulde udtages til Floden, saa følger heraf, at ved at multiplicere ovennævnte Tal 12700. med 7, udkommer 88900, som da kan ansees for Tallet af Søe-Kusternes Beboere i Kong Hagen Alders Tid, hvortil endda maa legges de, som efter c. 4. ey svarede Peding, hvilket forarsager, at man ruunt kan regne Indvaanernes Antal ved Søe-Siden at have været 100000. Naar nu betænkes, at de mange Oplande, Valdres, Thelemarken, Hedemarken, Østerdalen, Gulbrandsdalen og flere ey nævnes at have givet Folk hertil, og man derhos betragter deres Størrelse og Frugtbarhed; saa kan man med Billighed holde for, at der have boet ligesaa mange, og at selgelig alle Norges Indvaaneres Tal, Finnerne undtagne,

haver

haver da beløbet sig til 200000, hvilket er efter mine Tanker en nær saa stort, som nu omstunder; hvorved dog maa betragtes, at Norge var da udtømmet fra Folk ved de ideltige Krige, og end mere ved de jævnlige Udflytninger; hvorfor man og noget efter finder, da Udflytningerne standsede, at Folke-Mængden tog til, i det mindste om man skal domme efter det at Kong Oluf den Hellige havde 350. Skibe i sin Flode, søgellig en femte Del flere, og i samme proportion 15140. Mænd i Stedet for 12700, hvilke multiplicerede med 7. giøre 105980, hvortil endda maa regnes de, som vare frie for Skibs Tjeneste, og de som beboede Oplandene, at jeg nu en skal tale om, at han havde mange flere store, og nogle større Skibe end Kong Hagen, hvilke altsaa udfordrede stærkere Bemanding. Men dog sees af denne Beregning, at de nordiske Lande en have været i gamle Dage nær saa folkertige, som mange indbilde sig, og at *Fornandis vagina gentium* kun derfor slet vil holde Stil. Enhver mærker vel lettelig, at jeg, i Mangel af gamle Haand-Skræve Love haver fulgt det trykte Exemplar af Gulethings Loven, som findes i Paulus Samling af gamle Norske Love. Siden Kong Hagen regterede saa vel og til sine Undersaatters Fornøielse; saa skeede en heller mange Udflytninger af Landet i hans Tid, saa at *Torfeus* Hist. Norv. Par. 2. l. 5. c. 15. p. 234. vidner, at ikkun een fra Nordmør til Island er ham beklendt.

Efter denne gode Konge regterede Harald og hans Brødre, Erik Blodusens Sønner, hvilke vel selv vare Christne, men lode dog alle troe hvad dem lystede, hvorfor de meget lastes af de gamle Skribenter, for saa vidt med Billighed, at de en søgte med Lempe at indføre den Tro, som de ansaae for at være den beste; hvorimod de fortiene stor Ros, at de en vilde bruge Vold, som dog var den høieste Mode paa de Tider, og gid, desværre! en endnu paa mange Steder. Ellers lastes de og meget, fordi de en sagde sønderlig Bind paa at holde Kong Hagens Love ved Magt; Tilmed faldt dyr Tid ind i Landet under deres Regtering, hvilket kom af det de hver for sig holdt Hof, og mange Hof-Folk; see Heimskringla

78 Forsøg til en Afhandling om de Danske og Norske

p. 172. Senladsen imellem Island og Norge holdtes ved lige i denne Regiering ligesom tilforn, og droge ey alene de Norske til Island, men endog Islænderne til Norge; Det hændte engang, at et Islandsk Skib kom med Skind Varer did til Hardanger, hvor Kong Harald just da var; men ingen vilde købe Skindene; da gik Styrmanden, som kændte Kongen, til ham, og bad ham hjælpe sig; Kongen kom paa hans Skib og udvalgte sig et Skind, hvorpaa alle Mand købte Skind af Islænderen, saa han ey havde saa mange, som der forlangedes; Heraf fik Kongen det Tilnavn Grafellid p. 179. Saa længe disse Konger regierede, var næsten jevnlig dyr Tid som forhen er sagt, hvilket dog ey alene kom af de mange Folk, som de holdte, men af virkelige Uaar, som indfaldte; thi det sneede midt om Sommeren, og paa Helgeland voksede næsten intet Korn, saa at den berømte Pøet Kyvind, kaldet Skaldaspiller, som var en formuende Mand, maatte sælge næsten alt hvad hand eyedede for at opholde Livet, og derhos nære sig af Silde-Fiskerie p. 189. og 190. I Sagen af Poordi Hredii c. 3. p. 61. tales om en Islænder kaldet Skinnabjørn fordi han var vandt til at fare Øster paa, det er at sige, til Estland og Rusland, og der købe Graa-Skind og Sabel.

Efter disse Brødre kom Hagen Jarl, først kaldet den Gode, men siden den Onde, til Regieringen, i Begyndelsen som en, der havde Rigtet til Løn af den Danske Konge Harald Blaatand, men siden som sin egen Herre. Saa snart han kom til Regieringen, blev der god Tid i Landet, saa at bande Kornet voksede got, og der næsten overalt blev tilfæet, og Silde-Fiskertiet gik ogsaa overmaade vel til, Heimskringla, p. 209. og 210. At Jemterne, som dog boe inde i Landet, den Tid og have drevet Handel til Søes, sees af det som berettes p. 226. c. 24. at den norske Prinds Oluf Tryggvason borttog et Kjøbmandsskib fra dem østen for Gotland; Dette viser hvorvidt de Norges Lyst gik da til Senlads, og at de temmelig have lagt sig efter Handel. Det samme sees og p. 263. c. 50. hvor der berettes, at Hagen Jarl sendte Thor-Klacka til Dublin
i Jr.

i Irland for at drive Kjøbmandskab, en Handel som da var meget brugelig efter Skribentens Ord. I denne Jarls Tid kom ellers Hedenstabet igjen i sin forrige Stand, saasom Jarlen var meent hængiven dertil p. 272. c. 55. udi Hagen Jarls Tid blev Grønland opfundet og bebyggt af den Islænder Erik Røde omtrent 981. eller 982. som Torfæus mener i *Grønlandia antiqua* c. 3, fra hvilken Tid af mange Islændere og endel Nørske satte sig der ned efterhaanden. I Torfæi Histor. Norv. Par. 2. l. 8. Mantiff. c. I. p. 357. berettes, hvorledes Hagen Jarl plyndrede et Islandsk Kofardie-Skib, der var kommet til hans Land for at handle, fordi Islænderne ey vilde sælge deres Vare til ham frem for til nogen anden.

Efter Hagen Jarl kom den tapre Olaf Tryggvason paa den Nørske Throne; Om Handelens Tilstand udi hans Tid findes følgende i *Heimskringla* p. 274. udi Digen boede en rig Mand ved Navn Lodin, som foer om Sommeren ud iblant paa Kjøbmandskab, og iblant paa Søe-Roverte; Estland var et af de Lande, hvor han drog hen for at handle, og havde altid sit Skibderhen fuldadt af Varer, hvilke han da ventelig haver studset bort imod andre. p. 294. c. 76. Denne Konge lod først bygge en Kjøbstæd ved Udlobet af den Elv *Nid*, tilligemed en Gaard eller Slot, som vi nu kalde det, for sig, og nævnes den gementligen af de gamle *Nidaros*, fordi den laae ved Osen eller Udlobet af *Nidar-Elven*; men nu derimod *Tronhiem*, fordi det Landskab, som den ligger i, kaldes saaledes: Og vare der da kun tvende Kjøbstæder i Norge, i det mindste saa vidt man med Visshed veed, *Tronhiem* nordensfelds, og *Tönsberg* søndensfelds. p. 295. c. 78. tales om et Skib kaldet *Tranen*, som Kong Olaf lod bygge i *Nidaros*, og som havde 30 Rum eller Sæder. p. 296. c. 80. berettes om tvende Mænd fra *Helgeland*, *Sigurd* og *Hog*, at de dreve anseelig Handel, og iblant andre Lande seylede paa *Engeland*. At ey alene Kongerne, men endog private Folk, havde da anseelige Skibe, kan sees p. 301. c. 84: thi der fortælles, at en Mand paa *Helgeland* ved Navn *Røder* hav-

havde et Skib af Drage- eller Slange-Stikkelse, hvis Stævne
 vare forgyldte, og som havde 30. Sæder p. 314. c. 94. Under
 Vade-Hammeren, ey langt fra Tronhiem lod Kongen bygge et
 Skib af Drage-yggneste, dog med den Forskiel, at det var meget
 høyt paa Siderne, da andre Drager derimod vare meget lave; Det
 var overmaade stort, og forgyldt paa Stavnene, og blev kaldet
 Ormen den lange; Snorro vidner, at det haver været det
 kostbareste og beste Skib i Norge, at man endda i hans Tid kunde
 see Levninger af Banke-Stokken, hvorpaa det var blevet bygt.
 p. 316. c. 95. mældes, at mange Folk flyede ud af Norge, og be-
 gavede sig til Erik Jarl, en Son af Hagen Jarl, der snart opholdt
 sig i Sverige, snart i Danmark, og ofte var ude paa Søe-Rove-
 rie; Disse Folk forlode deres Fæderneland, fordi Kong Olaf vilde
 med Magt tvinge dem til at antage den Christne Tro; thi alle hans
 Undersaatter maatte enten lade sig døbe, eller og miste deres Liv.
 Paa saadan Maade, der aldeles ey var Apostolisk, bragte han dog
 næsten alle Norske til at blive Christne. Han lagde og den før-
 ste Grundvold til Christendommen paa Island og Grønland p.
 326. c. 104. omtales, at en vis, Biørn Herjulfsson kom, da
 han vilde seyle til Grønland, til et gandske andet og bædre Land,
 som var uden Bierge, og bevored med Skov, dog gik han ey op paa
 det, men seylede kun langs Kusterne, saasoni han hastede til Grøn-
 land. Denne Opdagelse skeede allerede i Hagen Jarls Tid. I An-
 ledning heraf seylede Leif, en Son af Erik den Røde, der først hav-
 de fundet Grønland, ud fra Grønland for videre at beseyle dette nye
 Land. Først fandt han et Land, som var meget høyt og bedækt med
 Sne, og kaldte Leif det Helluland. Derfra drog han videre, og fandt
 et andet, som ey var meget høyt, men slet, bevored med Skov, og
 hvis Grund var hvid Sand. Dette kaldte han Markland. Si-
 den seylede han i Sydvest i to Dage, og fandt en De, der laae Nor-
 den for det faste Land, paa hvilket sidste han fæstede Fod, bygde
 Huus og blev der Vinteren over. Solen var der meget længere
 oppe end paa Grønland eller Island, og randt op i de korteste Da-
 ge paa den Tid. Folk pleyede at spise Frokost, hvilket omtrent bliver
 Klok-

Klotten ser, efter Peringskiolds Formenting. Der faldt kostelig Vær, og vare der mange skønne og herlige Frugter, og kunde Creaturene gaae ude hele Vinteren, saasom der var kun liden Frost og Sne. p. 330. og 331. Ved at spadserere omkring i dette Land, fandt de, at der vorede af Naturen Vindruer, saa og Hvede, og det Træ, kaldet *Mosur*, om hvilket jeg maa tilstaae, at jeg endnu ey er vis paa af hvad Slag det skal være. Om Foraaret seylede Leif hjem til Grønland, og bragte med sig en Ladning af Vindruer, Vin-Træ, Hvede og *Mosur*-Træ. Dette Land kaldte han Vinland. p. 332. 333. Noget efter seylede Thorvald, en Broder af Leif, did, og blev der Vinteren over i de Huse, som Leif havde bygget. Om Sommeren seylede han Vester paa Landet, og fandt, at Grunden over alt var hvid Sand, og bevoxet med Skov. Der vare mange ferske Søer, og Landet meget smukt. Langs Kysten laae mange Der. Følk funde de ikke. Den anden Sommer seylede Thorvald Øster paa, hvor han fandt Følk for sig, hvilke han af Uforstandighed og Hidsigthed angreb, og dræbte ott: af, men een undkom; hvorpaa kort efter kom en stor Mængde Følk ud i Loddem i Baader af Bark, og angreb dem. Men disse Skrællinger, saa kalder Skribenten dem, maatte, som det synes, mest for de flette Baaben de havde, drage bort med uforretted Sag. Dog blev Thorvald i dette Slag saaret med en Pil, hvoraf han døde, og blev der begravet. Hans Følk vendte tilbage igjen til deres Bolig, hvor de opholdte sig Vinteren over, og seylede om Sommeren til Grønland med en Ladning af Vindruer og Vin-Træ c. 107. p. 335. Næret efter seylede Thorvalds Broder Thorsteen ligeledes ud fra Grønland til Vinland for at hente sin Broders Lig

L

hlem,

82 Forsøg til en Afhandling om de Danske og Norske

hjem, men han blev af Vinden drevet til Grønland igjen, hvor
 han døde; c. 108. Kort efter drog en rig Nordmand ved Navn
 Thorfin Karlsefne fra Grønland til Vinland, havende 60.
 Baads-Folk med sig, og 5. Qvinder, og havde han indgaaet saadant
 et Forlig, at de alle skulde have lige meget af hvad de kunde fortjene
 paa denne Rejse. Han førde og endel Creature med sig, thi hans
 Agt var at blive boende der i Landet. Han kom lykkelig til Leifs
 Huse, og fødte sig den Vinter over med Fiskerte, og Vin Druer-
 Iblant andre fangede han en stor Hval-Fisk. Om Sommeren
 kom der endel Skrælinger til ham, for hvilke han i Forstningen
 blev bange, og vilde hindre dem fra at komme til sig. Det vare-
 de og nogen Tid, inden de bleve forligte, ved det de ey forstode hin-
 andens Sprog. Men endelig toge Skrælingerne imod Mæll af
 ham, som de strax drukte op; hvortmod de lode ham faae Graaværk,
 Sabel og alle Slags skionne Skind-Barer. Tilig om Vinteren efter
 kom Skrælingerne igjen, og da dem blev vist Mæll, kastede de deres
 Bylster af Skind-Barer over Plankværket ind til Thorfins Folk,
 thi Thorfin havde ladet sætte et stærkt Plank-Værk op om sit
 Huus. Men denne Fortrolighed varede ey længe, saasom en af de
 Norske dræbte en Skræling, fordi han havde villet tage de Nor-
 skes Naaben. Herover samlede Skrælingerne sig, og angrebe
 de Norske, men bleve slagte paa Flugt. Endskiont det nu løb
 denne gang got af de Norske; saa fandt dog Thorfin ey Behag
 i et være længer i et Land, hvor han ideltig maatte frygte for fiendt-
 lig Overfald, hvorfor han, da Vaaren kom, vendte tilbage til Grøn-
 land med en god Ladning af Vin-Træ, Druer og Skind-Barer;
 c. 109. Aaret efter seylede Freydis Leifs Søster med 35. Mænd til
 Vin-

Vinland i Følge af tvende Islandfke Brødre Helge og Finboge, hvilke paa deres Skib havde 30 Mænd. Desuden vare endel Qvin-
der paa begge Skibe. De ankom lykkeligen til Leifs Huse; Men
der kom strax Uenighed imellem dem, hvilken gik saa vidt, at det
ene Partie dræbte, efter Freydises Tilskyndelse, det andet, saa-
vel Mænd som Qvinde, og derpaa bemestrede sig dets Gods. Som-
meren efter forlode de Vinland, og droge til Grønland; c. 110.
Mere findes ey i Snorre Sturlessøn om Vinland og de Norskes
Seilads dtdhen. Den uddødelige Torfæus haver i et særdeles Skrift
paa Latin samlet alt hvad man finder hos de gamle om Vinland, og
gjør i Fortalen sig stor Umage for at vise, at derved bør forstaaes
Estotiland eller Terra de Labrador, grundende sig fornemmelig
paa det Sted i Heimskringla, hvor der tales om, naar Solen stod
op i Vinland, hvilket han mener at bør forstaaes saaledes, at So-
lar kun oppe i 6. Timer; hvorimod han tilstaaer, at de Qvinde,
som voxede der, ere meget imod hans Mening, saasom de ey fin-
des under den poli Høide, hvor Terra de Labrador ligger, hvor-
for han fremfører en anden og ny Forklaring over Sturlessøns Ord,
hvorved Solen kommer til at have været oppe i 8. Timer, og Vin-
land til at ligge under den 49. Grad, og bliver da efter hans For-
modning Terre neuve. Pontoppidan udi hans Forsøg til Norges
naturlige Historie anden Del 9. c. p. 366. er af samme Mening,
og tænker ogsaa, at de saa kaldte Esquimaux stamme fra de Norske,
der paa disse Reyser ere blevne tilbage, hvilket sidste vel saa kan være;
hvorimod jeg tænker, at man maa søge det egentlige Vinland læn-
ger Sønder paa, og give Vin-Træerne og Kusten, som bestod af
lutter hvid Sand, mig Anledning til at troe, at Vinland haver væ-

84 Forsøg til en Afhandling om de Danskes og Norskes

ret det nu saa kaldte *Pensylvanien, Maryland, og maaskee Carolina*: thi der findes endnu begge Dele efter den berømmelige Kalms Vidnesbyrd i hans Rejse til Nord-America. Dog jeg undertaster dette, som ikkun er en Formodning, hans Højbærdigheds egen videre Eftertanke, da jeg ey tvivler paa, at han jo herudi, som i alt andet, kan give bedre Underretning, og enten mere bekræfte, eller og kuldaste denne min Gietning. At Seyladsen til Finmarken haver og været ved Magt i Olaf Tryggvasons Tid, kan sees af Tillegget til Norna Gefts Saga p. 28. hvor der fortælles om tvende Brødre i Nigen, som fore til Finmarken med Flesk og Smør, som de der solgte.

